

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © — Budapest, július hó 14. — © —

Krónika.

Az örkényi gránát meséi.

— jul. 12.

A Háboru a kor legendájának óriás-hőse. Ő kószált itt most köztünk az örkényi réten; és pattogott a bomba és röpködött a gránát s inkognitóban utazó fejedelmi vendége tiszteletére véres dáridót csapott a halál. És egyik ember-hordót a másik után verték a csapra, folyt a vér Henczidától Bonczidáig s a glóriás vendég vigan csettintett a nyelvével: jó vér... friss vér...

»Hát öt bizony dalolva ment...« és Tihany riadó leánya, a nép, most hétszeres erővel bömböli, jajgatja, sikoltja vissza a sóhajt: miért, miért, miért? Miért kell itt épkezláb munkásembereket — a nemzet virágát, a jövő trónörökösét, ahogy mondani szokták — egy láthatatlan rém vágóhidjára vinni? Miért? És mi vár itt az emberekre, mi következik itt, ha az ekrazit-gránát jelmezes főpróbájára öt emberélettel — és annyi millióval — kell ráfizetni? És vajjon nem perdül-e meg a nemzeti háztartás udvarán a dob, nem jön-e a kriáda s nyomában a szláv fajok ismert árverési hiénája a nyakunkba, ha a fegyverkezés ilyen tempókban nő s egy pár aranygalléros generális olyan egykedvűen üzenhet ránk az ő mindennapi negyedmilliárdjáért? És végül nem lehetetlen ez az egész helyzet: itt ásitozik egy óriási birtok, a hadsereg, és idegenekre van telek-könyvezve és mi viseljük a terheit, az adókat, vérben és aranyban?

Ejh, nem a nemzeti hadsereg víziójáról van itt szó. István király óta nem volt nemzeti hadseregünk. A szent király bajor vitézek segítségével verte le a Kupa zendülését és a generalissimusa Wenczelin, Wasserburg grófja volt. Péter olasz seregekkel hadakozott s az aranybulla szinte kényszerítette a királyokat, hogy idegen légiókat toborozzanak maguk köré. IV. Béla seregének a törzsét a nomád, barbár kunok képezték, a Hunyadi Mátyás híres fekete serege cseh és morva katonákból állott. A Báthoryak, Erdélyben lengyel csapatokkal harcoltak a makranczos nemesség ellen, akik előbb Mihály oláh vajda, majd a rettegett Básta ármádiáját hívják szembe Báthoryval. És ez így ment végig az egész rendi korszakon, a bandériumok sosem szolgáltak nemzeti célt, s ha itt-ott alárendelték magukat valami dinasztikus imperiáлизmusnak, — mert

nemzeti eszméről szó sem volt — ez határidőre történt, magánjogi szerződés formájában. A Garák és Ujlakyak például »az okirat keltétől hat esztendő tartamára egyesülnek a király szolgálatára... A Habsburgok világoralmával kifejlődött az állandó hadsereg, azonban ez még kevésbé volt nemzeti, az uralkodó család érdekeit szolgálta, amíg a rendi államszerkezet felbomlásával kialakult a modern és — most már — nemzeti állam. Itt már azután nagyobb eltolódások következtek be Európaszerte. Az uralkodó nem tekinthette az államot hűbéri birtokként, nem állott izoláltan — és ellenségesen — vele szemben, tényezőjévé, kiegészítő részévé vált, az érdekeik összekapcsolódtak, s a hadsereg — immár — e közös érdekek karhatalma lett. És ha régebben igaz volt a szállóige, hogy »szegény ország, szegény király«, — most, a termelési típus megváltoztatásával, százszorosán igaz a »gazdag ország, gazdag király«, s az uralkodóknak privát érdekükké materializálódott az országuk gazdagodása. Az új korszak a kapitalizmus jegyében indult meg, s a kapitalista gazdálkodás legnagyobb eleme az expanzió: a tőke nem fér a bőrében, új és új piacokat keres gyermekeknek, az árunak s ez új és új háborukat jelent. A modern civilizációk kialakulásával tehát párhuzamosan nő a háboru lehetősége, a modern kultúra nemcsak aeroplánt teremtett és automobilt, jobb kenyeret, jobb iskolát, jobb ruhát és jobb lakást, hanem jobb ágyut, jobb hadihajót és jobb puskát is, és minden kulturfejlődéssel előbbre megyünk egy lépéssel — a nagy mészárszék felé. A tőke tehát új piacokat keres, új földterületeket akar beidegezni, s minthogy ez érdeke összeesik az uralkodó érdekével, a hadsereg természetesen siettetni, előmozdítja és kiharcolja ezt a terjeszkedést. Nem tudok itt jobb példát Vilmos császárnál, aki — miközben végigháza az egész világot és mindenütt kupeczkedett a német tőke értékeivel — megszervezte a világ legbrilliansabb hadseregét, hogy ahol szép szóval nem boldogul, oda szuronyok hegyén vigye be a német áru uralmát.

Minálunk — a Kelet felé gravitáló kis osztrák imperiáлизmuson kívül — hozzájárul e folyamathoz a hadsereg magamagában határolt, gazdasági és szociális szférákon kívül lengő »háborupártisága« is. És ez az, amiről itt — elsősorban — szó van. Mi nem vagyunk gyarmatbirodalom. A világpiacdon — mondhatni — semmi keresnivalónk. Angliára, vagy Oroszországra nézve élet-halál kérdése lehet, hogy veszélyeztetni-e a kereskedelmüket Kína felől a német konkurrenzia, s ha

Páris megért egy misét, a kínai piac ma megér egy háborút, minden borzalmával, minden vérvesztésével, az erkölcsi és anyagi apály minden rizikójával. Az az angol miniszter tudta, miért verte a mellét, amikor fitymálva kérdezte Németországtól, hogy hát hány kikötője van, hogy vajjon az Észak, Kelet, Dél és Nyugat felé tekintő angol kikötőkkel szemben talán az amsterdami és rotterdami kikötőkben akarja-e az öt világrész forgalmát lebonyolítani? S mi állította Németországot állig fegyverbé, mi provokálta Anglia ellen? Valami »háborupártiság«, toporzékoló nácizmus, vagy egy czézári fantasztia álom-kalandja? — Nem. A külkereskedelmi mérleg, amely szerint a szabad kereskedő Anglia 400 millióval verte le a védvamos, drága nyersanyag és drága munkabéres Németországot. A világpiac hegemoniájáért folyik itt a harc, s ez nemcsak egy fegyverkezést indikál, hanem egy harminczéves háborút is.

Minálunk azonban — mondom — minderről szó sincs. Minálunk szó van arról, hogy a hadsereg — hogy is szokták mondani — »meg akarja mutatni«. Meg akarja mutatni a maga szükségességét, hasznavehetőségét, nélkülözhetetlenségét, — egyszerűbben: indokolni akarja magát. Az, hogy az érdekei összetalálkoznak az ausztriai industrialitás érdekeivel, hogy a magyar gyáripáron kívül — amely szintén egy a Balkán felé nyomuló külpolitikától várja a maga galvanizálását — egy csomó milliomos spekuláns, tőzsér, szállító és vállalkozó van érdekelve egy netáni háboruban és piacszerzésben, az, ezen a ponton, nem fűti a vezérkar háborus aspirációit! Itt a háborút magáért a háboruért akarják.

... És most még csak a háborúk tendenciájáról. A tendencia emelkedő — az elesettek számát illetőleg. Itt megint áll a tétel: a kultúra minden fejlődése nyomán nagyobb s nagyobb pusztulás következik. A berezinai csatában 30.000 ember esett el. Solferinónál — negyvenhét év múlva — 39.000. Plevnánál, hetvenhétben, 50.000, Sedánál 122.000. És Mukdennél, 1905-ben, már 138.000. És most jönnek az új típusú ágyúk, gépfegyverek, a repülő légiók... az egész modern technika, a háború új kulturája, Istenem, micsoda istenitélet lesz itt és mekkora, a jövő generációkat degeneráló bünt követnek el azok, akik ezt az istenitéletet provokálják... Egy nagy ütközetben több ember pusztul el ma, mint — Budapesttel együtt — a nagy magyar Alföld egész lakossága, és több érték megy veszendőbe, mint Ausztria és Magyarország egy évi nemzeti jövedelme.

... Fent háborúra készülnek, új milliárdokat lőknek a század nagy szörnyetegének szája-poklába, és közben a korona- és az aranyjaradék egyre esik, Balmaújváron aratósztrájk készül és az ország termése 12 millió métermázsával lesz kisebb, mint a múlt esztendőben.

Lloyd-George mondta egy beszédében, hogy amikor az utca háboruért bömböl, akkor a kormánypolitikák utczapártiak: »legyen háború!« De há az utca békéért könyörög?...

Polóniusz.

Szonett a sápadt nőkről.

Néma, magas, nedves kolostorok körül,
Ahol elfáradva ömlik le a fény —
S lomhán csiszog-csoszog nehéz czipők talpa,
Amerre nem jár, csak egy-két bus legény,

Sárga, szűz arcokon örökös a bánat,
Fojtóan, fájósan száll rájuk az éj —
S haragos homlokkal ébred fel a hajnal.
Kis ágyukon puha czombjuk helye mély.

Errefele nyáron melegebb az utca,
Sűrű havazáskor magasabb a hó,
S ha csilingel szánkó, gyorsan szaladó,

Sok szemmel telik meg szűk ablakok zuga.
Sokáig nézik a holdfényes utat,
S lassan fészülgetik hosszú hajukat.

Branyiczky Dezső.

Vonatosok.

Irta: FALU TAMÁS.

(2)

Nagy vágyat érzett a fiát megcsókolni. Az ura nem tudott neki ellenállni, megtoldották tehát a hazafelé vezető utjukat egy görbével, mely befelé vitt a templomhoz.

Siető emberek vágattak el mellettük, úgy kellett a kerítésekhez lapulniok, hogy el ne söpörjék őket. Nem is a lábukon jártak ezek az emberek, szárnyuk lehetett szükre gombolt kabátjuk alatt, hogy így végig tudtak lebegni a fekete utczákon.

A kántorházban még égett a gyertya. A függöny csak félig volt elhuzva, immel-ámmal lógott az üveg mögött. Legalább száz ember ment el az ablak előtt, egynek se jutott eszébe, hogy bekukkantson rajta. Sok mérge volt emiatt Csongorynének. De az öregek nem akarták belátni, hogy miért kellene a függöny-elhuzásra olyan nagy gondot fordítani. Utóvégre a függöny nem azért van, hogy be ne nézhessenek az ablakon, hanem azért, hogy az ember elhuzza, ha ki akar látni. Ezért úgy kell annak a függőnynek lógnia, hogy az ember mindjárt lássa is azt, aki esetleg benéz.

Csongory megzörgette az ablakot. Az öreg kántor már az ágy szélén ült, s nagyokat fujt a bőszerű teás-csészébe. A teának jól eshetett a kaczerkódás, mert meleg páracsókokat lehelt az öreg arczába. A kántorné asszony épp a pipatórium irányába volt fordulva, bizonyára az esti pipát akarta szájába illeszteni a férje-urának.

— Hallod? — kérdezte egy kicsit megijedve.

— Hát te hallod? — kérdezte vissza a kántor.

— Hogyne hallanám, hisz akkor nem kérdeztem volna.

— No hát, ha te hallod, akkor én is hallom, mert én se vagyok süketebb, mint te.

Ezzel az öreg már be is bujt a dunna alá. A füle volt az achillesi sarka, büszke volt a hallására, s még mindig meg tudta mondani, hogy milyen hangot ütöttek le a zongorán.

A kintlévők nagynehezen bejutottak a kapun.

— Baj van? — kérdezte a kántorné, elébük menve:

— Dehogyan van. Csak a Sári látni akarta a gyereket.

— Meg az András is látni akarta a gyereket.

No, csak hogy nem volt semmi baj. Az öreg ugyan egy darabig még csóválgatta a fejét az ágyban, hogy mégis vakmerőség a nyolczórás vonat után, éjnek éjszakáján egy csöpp gyerek miatt két öreget halálra rémiteni. De azért ő is megbékélt, mikor András gyufát gyújtott neki a pipagyújtáshoz. A jó füst a lélekre száll és lefekteti a hullámaikat.

A gyerek ott feküdt a sarokban, két fal ölelkezésénél, a kályha mellett. A gyertya úgy volt elhelyezve, hogy árnyékot vessen álomtól leragadt két pillájára, szöke homlokára. Tiszta kis dunna takarta le a testcsékjét, de az egyik karjával kinyult alá, s átölelve tartotta a vánkosa csücskét. Szép csendesen szuszogott, nyugodt, mosolygós álma volt. A nagyanyja arcza majd kicsattant a boldogságtól. Látjátok, sugározta, azért, hogy ti Pestre jártok, azért van ám a gyerekek otthona. Én vagyok az anyja helyett anyja, apja helyett apja, és mint nagyanyja is megállok a helyemet. Tudna-e nálatok így aludni ez a gyerek, ki fektetné le ilyen tisztára mosott arczocskával, ki vigyázna még a lélekzetére is, lábujjhegyre állva az ágya fölé? Ugy-e örültök, ugy-e boldogok vagytok? No csak maradjatok is azok, vigyázok én tovább is a mi kis Laczikánkra.

A nagypapa meg annál nagyobb füstfelhőket gomolyított az ágya fölé. Először azért, mert nem kell azt mindenkinek tudni, hogy ő most a meghatottságtól szipákol, másodszer pedig, hogy hadd lássák ezek a vonatosok, hogyan kell a gyereket pipás emberre nevelni. Aki pipafüstöt czuczlizik, nem lesz az sohase nyavalyás. A pipa feltalálója volt a legbölcsebb doktor a világon. Mert — mondta az öreg — nem kaphat az gyerekbetegséget, akinek hetvenéves korában is jólesik a füst.

Csongoryné hirtelen elkapta a fejét a gyerek fölül. Köhögni kezdett.

— Te köhögysz? — kérdezte aggodalmaskodva az anyja.

— Csak most kezdek.

— Te, ne tréfálj. Maradj holnap ágyban.

— Itthon fog maradni a Sári — mondotta András. — Egy kis láza is volt.

— Influenza — véleményezte az öreg az ágyban. — A komisz orosz nátha. Az én fiatalságomban még nem volt hire sem. Mi kocsin jártunk Pestre, gyerekek. Két napig mentünk, kocsiszinben háltunk és még csak el se tüszentettük magunkat soha. Az volt aztán az utazás. Jó kemény ülésen ültünk, mégis egyenesebben jártunk, mikor lezártunk, mint ti. Pedig ti ruganyon ültök, finoman záró ablak véd benneteket a szél ellen. És mégis köhögtek. Én egy köhhenés nélkül elszivok húsz-harmincz pipa dohányt naponta, ti meg a tiszta levegőtől is oda vagytok. Üljetek le, gyerekek.

A gyerekek szót fogadtak és leültek a diófa-asztal mellé.

Az öregmama gyertyát gyújtott s eloltotta a lámpát, mert füstölni próbált. Az a haszontalan lány nem jól tisztította meg reggel. Én Istenem, már ezt sem lehet rábízni. A fény összébb huzódott a szobában s a falon lejjebb csuszott az árnyék. A kis gyerekágy egészen sötétbe borult, elsötétedett rajta a dunna vége. A gyerek hosszasan vette a lélekzetet, az öreg az ágyban valamivel rövidebben. Mintha a taktust ütötte volna a kis unokának, az szépen, parancsszó nélkül utána szuszogott. Sári a szája elé tette a zsebkendőjét, hogyha megint fel akarna belőle törni valami

köhögéskéféle tüdőkáromkodás, csenddé morzsolhassa a fehér vászonnal. Ugy ültek az asztal mellett, mint az éjszaka szobrai. A hátuk egy kicsit meggörnyedt, maguk elé néztek, szinte beleszédültek abba a fáradtsággal kikövezett kutba, melyet eléjük ázott az este.

Csongory rátette a kezét a felesége vállára. Az öregek kissé elfordultak, s a régi szerelem emléke kísértett végig a szobán. Mert szomorú törvénye az életnek, hogy az öregeknek el kell fordulniok, mikor a szerelem kopogtat a fiatalok szívében. Mint ahogy az időjelző-házikóban el kell fordulnia a zimankós szakállu ösznek, mikor valami távolban ébredő sóhajtás kicsalja az ajtó elé a tavaszt.

V.

Másnap otthon maradt Sári. Mikor hajnalban megszólalt az ébresztő-óra, még nagy vágyat érzett az ágyból kiugrani, s rohamlépésben együtt öltözködni az urával. De a tagjai szokatlan nehézséggel húzták lefelé, s egy kicsit izzadt is volt. Pár pillanatnyi harczot vivott benne a kötelességérzet s az életosztón. Az egészsége mellett döntött. A lábával kiegyenesítette a dunnát, letolta az ágy végéig, s összegömölyödött a meleg takaró alatt. Csak az orra maradt kinn, s félszemmel szivta magába a kora reggelnek gyertyalángban pislogó fényét. Így még nem is élvezte a fölkelést. Még nem kelt fel úgy, hogy ágyban maradjon, a lelkével öltözzön, mosdjon, siessen, de a teste ott borzongjon a melegen szorító álmokkarok között. Mert még fogva tartotta az álom végét, melyet az ébresztő csengése vágott le a lelkéről. A lehunyva tartott szemével fogta az álom sleppjét, s ezzel a szemével tovább is álmodta, amíg az ura dideregve dugta álmos fejét a hideg lavórba, s ébresztgette magát a kint füttyülő szélhez. Érdekesnek látta a sötét szobát, melynek egyik sarkában, a divány fölött, sárgán pislogott az este odakészített gyertyadarab. Mintha a szoba maga is aludt volna még, lehunyva tartotta a szekrényeket, mosdót, virágállványt magában foglaló szemét. Alig hangzottak a szőnyegen a lábujjhegyre rakott lépések, s a víz a pohárba öntéskor is csak úgy folydogált, mint az álomzuhatag. A falon mozgó árnyék mintha az álomból járt volna a valóságba, meg-megállt, mótoszkált, s eltűnt a szekrény mögött. Csak a csókra ébredt föl még egyszer a beteg asszony, a csókra, mely a homlokán született, de a melegség táviratait röpitette szét az egész testen, s egy pillanatra felnyitotta mind a két szemét. Aztán kilobbant a gyertya, bezárult az ajtó, elhangzottak a halkított lépések az ablak alatt és visszajött a félbeszakított, félig álmodott, ébresztő-óra bunkójával főbe kólintott álom. Valami rózsás, mámoros, elemezhetlen álomegyveleg, a meleg ágyból a hideg világba ugrott, vonathoz siető, az örök nyugalomra áhítozó emberek elharapott álmainak törmeléke.

Kilencz óra volt már, mikor Csongoryné felébredt. Az anyja jött. Ki akart ugrani az ágyból, de hallotta a kulcs csikorgását a zárban. Biztosan Veron néni nyitotta az ajtót. No, gondolta, ez is meg lehetett lepődve, szegény. De hogy van az, hogy mégse jött be a szobába takarítani? Attól az embertől kitelik, hogy beszólt hozzá még hajnalban, s bejelentette maródi voltát. Csakis így lehetett az. Máskülönbén már rég kisöpörte volna az ágyból, s rányitotta volna a fagyot lehelő ablakokat. Oh, az az áldott jó ember!

— Tessék! Tessék! — kiabált ki Sári a szomszéd szobába. Fölébredtem, fönn vagyok. Még dél sincs, máris kinyitottam a szemem. Ilyen a friss asszony. Kezét csókolom, mama.

A kántorné bejött, hideg levegő-uszályt huzott maga után, s leült az ágyra.

— Huzza fel a függönyöket, Veron.

Neki csak Veron volt, mert még a Veronnal is öregebbnek tudta magát. Pedig Veron néni is — Isten éltesse száz évig — közel járt már a hatvanöthöz. De még friss asszony volt ökelme. Nem is volt nagyon rászorulva, inkább csak szivességből vállalta el a takarítást Csongoryéknál. Jót tesz egy kis hajladozás az öreg csontnak is. Meg amugy is felkelt már az ötórai toronyszóra, miért ne melegített volna szegényeknek egy kis tejecskét. Pénzecske is járt érte a jó szóhoz. A jó szóval magát melengette, a pénzecskét meg eldugta a ládafiába. Hadd veszekedjenek majd rajta az örökösök.

Veron néni felhuzta a függönyöket. Hófénnyel fehérített napsugár sütött be az ablakon.

A kántorné a lánya homlokára tette a kezét.

— Hogy aludtál?

— Öt óráig rosszul, de azután nagyszerűen. Még a dunna is jobban melegít reggel felé. Ha valamikor töképezések leszünk, sohase kelek fel tizenkettő előtt.

— A homlokod nem meleg.

— Pedig van egy kis lázam. Belül. Egy kicsit ég a bensőm. Bál után éreztem így magam, lánykoromban.

Tíz órakor eljött a doktor. Barátságatlan képű, alacsonytermetű ember. A viláért el nem mosolyogta volna magát. Olyan komolyan jött, mint egy halottkém. Durván lerántotta Sáriról a takarót s odanyomta vörösszélű fülét a hátához.

— Köhög? Izzad? Van étvágya? Mit eszik? Egyfolytában alszik? Volt tüdőbeteg a családban? Sokat van levegőn? Ágyban akar maradni?

Csak úgy dőlt belőle a kérdés. Nem is várta a feleletet, már tovább kérdezett. A vége mégis az lett, hogy három hosszú receptet írt. Lehet, hogy már félig készen is voltak nála, mert nagyon rövid idő alatt szerkesztette meg őket. Azok közé az orvosok közé tartozott, akik recepttel gyógyítanak. A hosszú körorvosi gyakorlat megtanította arra, hogy recept kell a népeknek. Ákombákomos, érthetetlen szövegű, tizedes törtékkel dobálózó recept, mely varázslatos tiszteletre hangolja a beteget, s alkalmasabbá teszi a gyógyulásra. Azonkívül nyílt titok volt, hogy perczentet is kapott a gyógyszerésztől a rendelt orvosságok után. Kéz kezét mos, vallotta az öreg, s az ilyen kézmosáshoz is szublimátót írt.

Mikor a doktor elment, Sári gyorsan kibujt az ágyból. Az anyja hozta kezéhez a ruhadarabokat, a cipőt a küszöbről, melegítette a kályhánál a törülközőt, amíg mosdott és bekapcsolta rajta a ruhát. Sári újra lánynak érezte magát, az anyai kéz melege visszahozott az életéből egy darabot. Akkoriban is így kelt fel, az anyja tartotta a papucsot a lába alá.

Gyorsan gazdasszonykodáshoz fogott. A házban új lélek kezdett ébredezni. A besütő napsugarak megmosolyogtatták a falakat. A tüzhely rézfogantyuja már meleg volt a vigan lobogó lángtól. A szanaszét heverő edények visszakerültek a helyükre, s szép rendjében sorakoztak az állványon, mint a hajnalban összetrombitált katonák. A seprő nyele ide-oda bukdácsolt a levegőben, s a padlón tiszta utcák támadtak a nyomában. Az ablakok az utcára nyilva a ház feltámadását hirdették, s a szobák rezgő melege beleolvadt a házat ostromló hidegségbe. A zuzmarás fák lejjebb szomorkodtatták ágaikat, hogy belássanak velük a délelőtti verőfényben-uszó ablakon. Belülről hangok hallatszottak. Utczai csenddel összhangzó dudolás,

eltolt butorok nyögő sóhajtása, tüzhelyre fröccsent víz halálos sistergése, vékony poharak ijedt csengése. Maga a ház is olyan volt, mint egy halott, aki hosszú idő óta fekszik a ravatalon, s egyszerre csak felemelkedik az égő gyertyák közül és kinyitja a szemét. Él. A konyhaajtó is tárva volt, s a tüzhely gőze az élet fátylaként pihent meg az ablaküvegen. A téglázott folyosón lépések kopogtak, a falak közt mozogni kezdett a vér. Mintha a háztető is feljebb csuszott volna, nem volt már úgy a szemére huzva a háznak. A nap végignyaldosta a jégcsapokat, s ezek fényes könyecskéket sirtak a földre. A kert végében dübörgő vágatással tünt fel az expressz, a hatalom göggyével kanyarodott ki a fordulónál. Egy pillanat alatt eltűnt a házak előtt, s helyet adott a szerényen induló tehervonatnak. Hosszu, tetőig rakott kocsik nyikorogva lökődtek egymásután s — fíjú...üü...hitty! — szomoruan nyelték el a füttyöt.

VI.

A templom felől langyos szél fujdogált, s felolvastotta a tegnapi esti havas eső nyaktörös kérgét. A föld apró likacsokon keresztül lélekzett. A házak homlokát bearanyozta a kendőt ledobott téli nap. Olyan fényesség ömlött el a főutcán, hogy féltetni kellett a napot. Féltetni kellett, mint a bálozó leányt, aki belépőjét is ledobva, szökik randevura a havas udvaron át. A templom fehér háta kéjesen nyult el a világossárga torony mögött s szeliden nézett le a kántorlakra. A tömjénfüstöt már rég elnyelte a készülő ebéd illata, s a konyhából kihallatszó zörgés-csörgés déli harangszóra kezdte ingeregni a harangokat. A boltok egymásután záródtak be az utcán, s a községházáról vállravezett kabáttal jöttek ki a télen is sörre szomjazó irnokok. Mire a harangszó elkondult, már egy lelket se lehetett látni a házak előtt. A patika tetejéről nagy csattogással rebent fel a galambsereg, s elnyuló szárnyaik végleg elaltatták az elhaló harangzugást.

Sári ölébe ültette a kis fiát. Megfujogatta a levekéjét, összeapritotta tányérján a hust. Maga el is felejtett volna ebédelni. Pedig a kedvencz ételeit találta be a frisseséget kapott édesanyja. Ő neki nem engedték meg, hogy mozduljon. De nem is tudott volna, mert úgy lenyomta Laczika az asztal mellé, mint levéllyomó a szerelmes levelet.

Egész nap együtt játszott a kis fiuval. Előkerítette a szekrény aljából régi gyermekkori játékait, a hajasbabát, a selyem bábruhákat, a megsárgult ágyneműeket, melyeket el kellett dugni a Laczika elől, minthogy nem fiunkal való játékok voltak, s Laczika minden kezébe került babának már az első öt perczen kitekerete a nyakát. Előkerültek a vasedények, a porcellántányérok, a sparherd és a rojtos szélű törülgetőrongyok. Összetört fogpiszkálókából pokoli tüzet gyújtottak a levegőhöz dörzsölt ujjal, s várták a zamatos vacsorára apukát.

De másnap már a világ minden receptje sem tudta volna otthon tartani Sárít. Szép dolog ugyan betegnek lenni, kiszolgáltatni, befőtteket nyaláncodni, elheverni az Isten szent napját és a Laczikával játszadoxni. De mindennél szebb dolog a világon a kötelességet teljesíteni. Mert nem az ám a jó anya, aki a gyerekével játszik, hanem az, aki a gyerekének játékra való keres. És nem az a jó anya, aki nem tudja otthagyni a gyereket egy perczre sem, hanem az, aki napokra elmegy tőle, hogy hetenként legföljebb csak egyszer lássa ébren, hetenként csak egyszer hallja a hangját és csak egyszer érezze ajkán a visszacsókolt csókot.

Február végén megint nagy hidegek jöttek. A kupék zuzmarásan, jégcsaposan sikamlottak el az állomások

előtt s a szél tündérének jégvirágokkal kedveskedtek. A vonatok állandóan késtek; megtörtént nem egyszer, hogy a három reggeli vonat közül a harmadik jött be elsőnek, elhagyva társait valamelyik didergő állomáson. A vasuti személyzetten meglátszott a nagy hideg okozta szenvedés. Kedvetlen, barátságatlan, boszus volt valamennyi. Havas bajusszal, vastag szőrkeztüben, nyakig felgyürt gallérral szaladgáltak a fehérre lehelt pályaudvaron.

Sári újra meghült. Most már nem engedte ki az ágyból a doktor s gorombáskodott, mikor a felkelés időpontja felől mert kérdezősködni. Egy kicsit köhécselt s egy kis láz is ömlött el rajta. A doktor nagyon megijesztette a családot. Mindjárt három hónapi szabadságkérést javasolt, s mikor a betegség komolysága felől érdeklődtek, keresztfele jeleket rajzolt a levegőbe. Latin szavakat mormolt, csóválta a fejét s nem akarta elhinni, hogy a családban még nem volt tüdővész.

A halálfélelem szorongó kétségbeesése szállt le a házra. Sári a mindenről lemondás fásultságával feküdt az ágyban s csak akkor mozdította meg a fejét, mikor kétoldalt nedvesre könyezte a párnát. Az öreg kántorné áttette egészen a szállását s a veje ágyában aludt. András a másik szobában huzódott meg a diványon. Hajnalonként át-átcsengett a vekker ijesztő korai üdvözlője, czipók kopogtak a padlón s az ajtónyíláson be-belopózott a gyertya aranyfonallá vékonyított fénye.

András különös lelkiállapotokon ment keresztül. Először a vonat alá akart feküdni. Nem akarta megvárni a felesége halálát. De ezzel siettette volna. Tehát várt. Várt már a gyereke miatt is, akit lelketlenül tartott volna az öregek, két súlydező léthatójára bízni. Az is átvillant a fején, hogy milyen csattanó megoldás lenne a gyerekekkel együtt meghalni, egyszerre az asszonnyal, hogy a papnak se adnának külön-külön dolgot. De ettől az eszmétől borzadva, önmagát is megutálva riadt vissza. A gyerek az övé volt, de érezte, hogy a sorsához most már semmi köze sincs. A fának nincs joga halálra tiporni a gyümölcsöt. Megfagyott közönnyel járkált az emberek között, a vonaton, ahol sohase ült be már a fülkébe; mert még jobban egyedül érezte volna magát. De voltak pillanatai, amikor nem tudott zugalódni. Mérleget csinált az életéből. Sok mindenben ment már keresztül. Szép, játékos gyerekkor mosolygott rá a multból. Az ifjúságában is talált boldogító szigetkéket. Visszagondolt fokokként ébredező vágyaira. Az első megengedett cigarettára, az első átudvarolt báli éjszakára, amikor már szeretnie is szabad volt. És a vőlegénységére, amikor már szeretett is. Karjába futott az első meleg, amit akkor érzett, mikor a kis fia csupasz testét ölelte magához. Minden boldogság végigcsilgalt már a szívében. Mire volt még várnia? Ezután már csak az unalmas ismétlődések jöhetnek, megszokott csókok, megutált pénzek kihült melege, s egypár sirásból kitörő gyerekkaczagás. És megnyugodott abban, hogy az élete már tarlóvá kopott, melyet csak pár szál emlékbéli buzavirág tesz elviselhetővé.

Ezzel a nyugalommal azután napokig eljárt, eleget aludt és sokat evett. Sokszor kívánta is, hogy bár megmérgeződnék valamitől, mert a gyomra a legnagyobb kétségbeesései viharában is megkívánta a magáét, s bármennyi köny hullott a levesébe, felkanalazta az utolsó cseppig. Szégyelte, hogy nem látszott meg rajta a bánat. Ha rajta áll, szívesen vagdosott volna le a husdarabokat a bőre alól, hogy a terjedelme egyensúlyban álljon a fájdmával. A teste azonban egészen különálló életet élt s nem kívánt osztakozni a lelkieken.

A vonatosság részvételt vették tudomásul felesége szerencsétlenségét, s rémlátó anyák sötét hangon sugták

hajnalonként a lányaik után: Vigyázz, meg ne hülj, mint a szegény Csongoryné!

A lányok azonban nem vigyáztak, mert csak az asszonyok tudnak vigyázni, azok is többnyire már a lányaikra. S pár nap alatt mindenki kisajnálkozta magát Sári sorsa felett. A vonatok épp úgy késtek, a hajnalok épp oly sötétek maradtak, semmi sem változott, hogy egy utas etthon maradt.

VII.

Jött helyette másik. Lenke, a sárga haju, japán baba természetű Pehely doktorné. Nagy szenzáció volt. Eleinte nem is akarták elhinni, hogy ő is felcsapott vonatnak, várták pár napig, hogy egyszer majd otthon marad. De ment és jött velük konokul, kitartóan. Hivatalanul beállt a vonat családjába, hogy elfeledje a kényelmes életet, gondtalan lefekvést s a reggeli álmot. Telesirt zsebkendőkből font kötéllel odakötözte életét a sors a kupéajtóhoz, hogy ugráltassa ki és be este és reggel, nap-nap után. Elvette tőle félévi házasság után az urát, de összeházasította a vonattal, mely hűbb a leghűségesebb férjnél, ad otthont, pihenőt, meleget és világságot. Éjjélkor még sötét sineken dübörög s hajnalban már előjön a keresztülzakatolt éjszakából.

Pehely doktorné az első héten beleszokott az utazásba. Korán reggel ott didergett már a Perronon s várta a fáradhatatlan vonatot. Nem volt sohasem álmosabb a többinél s nem idegeskedett, mikor félórát késett a vonat. El akart tenni a többi között, a sorstársak között, bele akart olvadni a reggeli szürkületbe, a felismerhetlenségbe. Nem mintha szégyelte volna magát; hanem mert érezte, hogy most már egy lett a többivel, hogy együtt kell éreznie, együtt kell haladnia s együtt kell látsania is a többivel, a sok valakivel, akik együttvéve senkik se voltak.

Volt egy sárga ruhája, befesttette. Volt egy virágos napernyője, elajándékozta. Volt egy pár nagyon magas sarku czipője, levágatta a sarkát. Mert minek lett volna többé neki a rangnak és a módnak ez a sok külső jele, minek ritt volna ki velük a láthatatlanul jövő reggelből és minek állította volna meg velük ha nem is a vonatot, de azokat, akik sietve iparkodtak elkapdosni a dérről bevont réz kapaszkodót.

Új élet! ez volt a jelszó. És előszedte lánykori ruháit. Mert az új életet legjobb régi ruhában kezdeni.

Valamelyik bankban gépirói állást kapott. Még nyugdíjra is volt kilátása. Kiszámította, hogy husz év múlva, ha nyugdíjba megy, körülbelül ötven forintja esik havonta. Ebből már meg lehet élni. Megélhet belőle szépen, nyugodtan egy magányos asszony, magányos szobában, magányos vágyakkal.

A rég bejáró ismerősök bőven ellátták uti tanácsal. Hogy ide ne menjen, hogy oda ne menjen. Hogy itt kókuszszirral főznek, hogy amott kitűnő az uzsonnakávé.

A sok helyet végigpróbálva egyszer csak elkerült a Csongoryék asztala mellé, a Dunához közel, a csendes, a tiszta kis vendéglőbe, a lábujjhegyen járók étkezőjébe.

Csongory épp egy darab félkövér marhahúst emelt a szájához, tormaszószszal, mikor Lenke asszony belépett az ajtón.

Csongory eltolta az ajkától a husdarabot s fejét a tányér széléig lehajtva köszönt:

— Kezét csókolom.

Az asszony udvariasan viszonzta köszönését s szeméit gyorsan körüljárta a szobán, helyet keresett a leülésre.

A pinczerek bedugták fejüket az ajtón s kíváncsian néztek össze. Csak elsején szótkak néha uj arczokat

látni, így hónap közepe táján a legnagyobb ritkaság volt az új vendég. Az étkezők is felkapkodták fejüket a tányérok fölül s a vendéglői ember mohóságával s éleslátásával iparkodtak megállapítani a váratlanul betoppanó asszony kilétét, hovátartozóságát.

Csongory mellett egy szék oda volt támasztva az asztalhoz.

— El van foglalva? — kérdezte Lenke, miután hirtelen meggondolta, hogy inkább ül az ismerős mellé, mint egy ismeretlen asztalhoz.

Csongory udvariasan felállt.

— A feleségem helye ez, nagyságos asszony. De azért tessék helyet foglalni.

— Ejnye, — mondta Lenke — ez nagyon szép magától.

Csongory a hus fölé tartotta az arcát, hogy a párája elfedje a szemét. Mióta egyedül járt be, mindig odatámasztott egy széket az asztalhoz, hogy a felesége helyére ne üljön senki. Odaképzelt maga mellé az asszonyt, látta vékony ujjait a villa nyelén, vértelen száját a levegőben és érezte meleg simogatását a keze-fején.

— Bizony, ez nagyon szép magától — ismételte Lenke és arrébb huzta a széket, hogy az üresen hagyni kívánt hely üresen maradjon.

És vigasztalni kezdte a szomorú férjet.

— Nehéz ám meghalni, Csongory ur. Ha könnyű volna, én már régen nem élnék. Hígyje el, én igazságtalanságnak tartom, hogy a természet nincsen kölcsönökre berendezve. Az egész élet ugyanis egy nagy kölcsön, már a csecsemő is hitelre szopja az anyatejet. Minden kölcsönbe megy, csak épp az életet nem lehet kölcsön adni. Én olyan szívesen kölcsön adnám az életemet a feleségének.

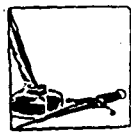
Csongory elvette a fejét a tányér fölül, egy kicsit balra fordult, mintha az ablakon akart volna kinézni, s a bajuszába sikkasztotta az arcát végigvonalzó könyvet.

— Magának élni kell, nagyságos asszony — mondta. S ebben a pillanatban vigasztaló gondolatok toltak az agyába. Életkedvet akart önteni a mindenről lemondott asszonyba. Egyrészt viszonzásul, de főleg azért, mert a sebzett ember egyszerre egészségesnek érzi magát, ha a magáéhoz hasonló sebet talál.

(Folytatása következik.)

Toll és tör.

— jul. 12.

ÉLJENEZNI SZABAD, ABCZUGOLNI NEM, — ezt állapította meg a Nagyszalontán székelő bihari bölcsesség. Mi — nem akarván ebből az alkalomból politizálni — arra szorítokunk csak, hogy a kitűnő szolgabírói indokolást megkülönböztetett ujjongással köszöntsük. Lám, erre valóban szükség volt. Most már hatósági okirat jelenti ki, hogy Magyarországon szabad éljenezni. És ebben a hatósági okiratban benne van ennek az országnak, az Éljen-országnak az egész története. Éljenezni szabad, sőt kell. Így volt ez ezer esztendőn át és az emberek nem is tettek itt egyebet Árpád apánktól a szalontai szolgabírói korszakáig, mint éljeneztek. A különbség csak annyi, hogy negyvennyolc előtt azt kiáltották, hogy vivát, azután pedig azt, hogy éljen. Ez volt a magyarosodás és a modernizálódás minálunk. És ha majd valamikor egészen eleurópaiasodunk,

akkor azt kiáltjuk, hogy hurráh! És akkor már egészen rendben leszünk. Vivát, éljen, hurráh, ez jelenti Magyarországon a deákvilágot, a magyar világot és a kozmopolita világot. E három szó — az ország története a jobb gégében.

TRENCSEŒTEPLICZEN, ha Isten segít, nemsokára különös élvezetben lesz részük a reumás szülőknek és azok eladó leányainak. A vágmenti fürdőhelyen feminista meeting lesz, amelyen bizonyára a környékbeli tót falvak asszonynépére való különös tekintettel, angol szónok is lesz, valóságos szőke suffragette: miss Cicely Corbett. Nem azt mondjuk, hogy: és még most azt kérdezik, hogy miért nem fejlődnek a magyar fürdőhelyek. Egyáltalán semmit sem kérdezőnk, hanem mondunk valamit. Azt se mondjuk, hanem kiáltjuk, és azt kiáltjuk: elég! Bizony elég. Hát már nem unták meg az emberek gróf Zichy Aladár et consortes szónoklatait Püspökladánytól Mikepércsig? Most már a gyógyhelyek iszapfürdőiben is szónokló politikusok fognak csücsülni. Hiszen így nem lehet kibírni ebben az országban. Vagy a feminista meeting az nem politika, az pusztán fürdői multság? Lehet. És akkor nincs igazunk, ha ebből az alkalomból tiltakozunk a fürdőhelyi politizálás ellen. De viszont igazunk van, ha ugyancsak ebből az alkalomból tiltakozunk a mai feminizmus komolysága ellen. Mert ugyan miféle világot megváltó politikai mozgalom az, amely nem a mezők munkásai között agitál, hanem Anna-bálokra két Lehár-valczer között akar szabadságot és megváltást hozni a milliomos mamák, a snobok, az élet kiváltságos hercegnői számára? Nem politika ez, hanem tombolajáték, ahol mindig az nyeri meg a quinternót, aki — nincs jelen.

JÖN EGY IDEGEN UR és azt kérdi: Mit jelent ez az algebrai kifejezés: $\sqrt{-1}$? És ha a diák a $\sqrt{-1}$ -et meg tudja magyarázni, az idegen ur ezt mondja: Látom immár ön érett férfi és ön most kilép az életbe. A diák pedig tényleg kilép az életbe, de nem tud mihez kezdeni a nagy boldogságtól és lázasan keresi, hogy az érettségét mivel demonstrálhatná a legmeggyőzőbben. Végre megtalálja. Beszünteti a köszönést egy volt tanárának. Ez csak elég meggyőző bizonyíték? A tanárt azonban rosszul választotta, lévén az illetőnek hivatalból kötelessége, hogy erős ember legyen, céllövő és vivóbajnok. Így történt, hogy amikor érettsége első pillanatában a diák a köszönést beszüntette, a tornatanár — mert ő volt — a város parkjában alaposan lehoráta a gyereket, sőt még ő reklamáta a segédeket, akik a sértés után sem jöttek. A diák bizonyára sóhajtván gondolt arra a korra, amikor még nem volt párbajképes és további konzekvencia nélkül tűrhetette, hogy egy nála erősebb ember megleckéztesse, visszasírta a negyvennyolc óra előtti állapotot és átkozta a $\sqrt{-1}$ -et, amelylyel a főigazgató ur lovaggá ütötte, de nem tehetett egyebet, a tisztai kardbojtra való tekintettel a tornatanárt provokálnia kellett. Ebből a kis esetről pedig ismét aktuális a középiskola csődje, amelyet nem új tantervvel kell szanálni, hanem helyesebb megválogatásával azoknak, akiknek a diákok nevelése van a kezében. A matura intézménye viszont érdemes a kíméletre, mert véle kapcsolatosan furcsa dolgok derülnek ki. Lám Aradon a maturan egy tanár bukott meg.

ARADON MINDÖSSZE KÉT MOZI VAN. Ez valóban kevés egy olyan nagy és gazdag és művelt város részére, amilyen Arad. De Aradon a mozi még sem tud szaporodni. Nem engedi a város, amely a mozijogot községi tulajdonnak tekintti és azzal seftel. Ez elég rosszul van. Mert ha a mozi-jog községi tulajdon, akkor az lehetne a cigarettázási, a sétálási, sőt a levegőszívási jog is. És a városok azzal is seftelhetnének, ha már seft-

telnek a mozi-joggal, a mi ma — igen helyesen — csak olyan közszükséglet, mint a sétálás, vagy a lélegzés. De hát Arad Magyarországon van és minálunk a végcél a községek, megyék, az államfiskus és egyéb jogi személyek vagyonosodása, nem pedig az, hogy a polgárok rendszeren, becsületesen, emberi formák között és emberi kényelemben éljenek. Csak a városnak, a nem létező, a kőből és sárból való városnak legyen fölöslege. Az ember, a husból és vérből való ember azután elpusztulhat, vagy, mint a mozi nélküli Aradon, meghalhat az unalomtól. Mert a fő a köz, ami nincs, és pusztuljon az egyes ember, aki szeretne lenni, élni, de nem élhet. És éppen a nem létező köz miatt nem élhet.

Krónika II.

A regény vége.

— júl. 12.

Az ujságok már nem tulajdonítanak neki szenzációs fontosságot. Egészen szárazon, összeszorítva regisztrálták Adamovics Vilma pörét Wölfling Lipót ur ellen háromszázezer korona és tartozékai irányában. S Wölfling Lipót védekezik a koronák mennyisége ellen, ahogy csak lehet. Élete nagy regényére meggondolás nélkül ráfizette hercegi koronáját, de a likvidációból oly olcsón kerülne ki, ahogy csak lehetséges.

Eszttétikailag olyan szomorú az ilyen szerelmi házassági bomlás. Olyan, mint rózsás tivornya után a lelegelt asztal. Piszkos poharak foltos abroszon, összevissza hányt szalvéták, szivarhamu a kristály-gyümölcstartóban, szőlőhéjak undorító omladéka a tányérokon, kenyérmorzsák és megolvadt fagylaltlé. S mégis ki mondaná: ne ülj a dusan terített virágos, tiszta asztalhoz, hiszen lakoma után ilyen meg amolyan lesz. Én mégis mondanám az elvakult szerelmeseknek, akiknek a sors nem eleve terítette közörsre az asztalt, hogy ne üljetek fel az érzelmeknek, sokkal szebb, ha el nem érhetitek egymást, mintha végre boldogan a piszkokban szabadultok egymástól.

Kellett Szalvátor királyi hercegnek lemondania polczáról és hivatásáról, hogy ezt a boldogtalanságot elérje? Nem jutott volna ugyancsak idáig mint egy elszalasztott, vélt boldogság özvegye? Többet szenvedett volna az eleve lemondástól, mint a csalódások, kiábrándulások, megvetések, megbánások s a házastársi veszekedések rémületesen lesújtó, gyűlölködő sorozatától? Egy arckép a falon, amely előtt majd deres fővel állhatok: milyen boldog lettem volna veled, én kedvesem, ha elérhettelek volna! A nyugtalan artista-élet kábulatában egy pillanatnyi emlékezés egy emberre, akinek falán ott van az arcképem, mint oltári szentség, — mi lett volna belőlem, ha nem oly magasan vész el a szívem! Ez is boldogtalanság, de vigasztaló, szép és mindig viruló, s megadja az embernek a legbecesebb illuziót, hogy mások rontották meg az életünket, nem magunk.

Ez a többszám két ember között a valódi könnyebbsége az életnek. De a mámor és romantika,

közepette lehányini terheiket s beugorni az árba, mondván: most megpihenünk, — lehet-e ebből a kábulatból fel nem ocsudni? S akkor jön a legfájóbb piszok: mikor egymás ellen fordulnak, s az áldozat, melyet egymásnak hoztak, számlává és szemrehányássá alakul át: te miattad sülyedtem le, te tettél tönkre! — Ezért kellett kivonulnom a világból? Érdemes volt-e ilyen asszonyért, ilyen emberért vállalnom száműzetésemet a magam világából?

S ezeknél a perlekedéseknél elvesz minden engesztelő átlátás. Az ember nem látja, hogy a nő is áldozott, a nő nem látja, hogy az ember áldozott. Mindenki csak a maga költségét tekinti és siratja. Sohasem esik meg, hogy lovagiasan kezet fognának: tévedtünk, de megbocsátjuk kölcsönösen, amiben tévedtünk.

Balga bölcselkedés ez, — egyetlen Wölfling sem fog ezentul sem okulni a Wölflingek sorsán. Mennek az érzelmük után, hogy keserű csalódások révén könnyörtelenül prédikálják másoknak, amit nekik hiába prédikáltak mások. Kitérni a jövő elől a legsúlyosabb követelés, melyet az élet emberrel szemben támaszthat. Madách Ádámja is hiába nézett a jövőbe s fiadt tőle meg, — látta és nekiment egy zseniális, de mindig kéznél levő ürügy alatt, melyet mindenki megtalál a maga számára. Ekkora fegyelmét az érzelmeknek csak kívánni lehet mindenkinek, de megkívánni nem lehet senkitől.

Pedig szükséges volna, mert ezek az esetek nemcsak a trón magasában esnek meg s nem mindig csak a szociális különbségeken nyugszanak. Ahány rossz házasság van, mind olyanféle, hogy a harmadik előre mondhatná, a szerelmesek pedig olykor magukban is érzik, hogy ennek rossz vége lesz. A moralisták szerint a szerelem az egyetlen szózat, melyre hallgatni illik, a természettudományilag gondolkodók szerint a szerelem érzése fürgeteg, melyben a természet rendelése szerint a faj érdeke elvakítja, megsemmisíti az egyéni szempontokat, s lehetetlen neki ellentállania, nem is szabad neki ellentállani, mert ez az ellentállás visszautasítása volna egy új életnek, mely a lét kapuján kopogtat.

Szép szavak, igaz teóriák, de hát csakugyan olyan a szép szerelem, holott a vége milyen csunya szokott lenni? S vajjon a pusztá erjedésnek, gerjedelemnek, az új élet dörgési és villámlási hókuszpókuszainak a honorálása csakugyan a természet követelése, mikor ezekből a fogadásokból minden születik, csak új emberélet nem? Amióta a szülést kezébe kerítette a kulturális számítás, azóta nincs joga az embernek a szerelemben a pusztá természeti erőt respektálni. Annyi mindenben a kultúrélet szemben dolgozik a természettel, éppen csak a szerelemmel szemben szünnék meg a hatalma? A hatalma megvolna, csak az energiája nincs meg, az önzésnek az a magasabbrendűsége hiányzik belőle, mely más dolgokban mindennaposan érvényesül. Ne egyél forró ételeket, mert megromlik a fogad, ne igyál hideg italokat, mert megromlik a gyomrod. A higiéjának ezernyi követelése és számbavett előírása mind korlátozása a pillanatnyi szükségérzeteknek és sorozata a rádiktált lemon-

dásoknak a súlyosabb bajok kikerülése végett. S a szerelmi impulzusoknak is megvolna a maguk preventívája, csak hogy hol vannak az emberek, akik maguk vállalják, s hol vannak azok, akik a mások tanítását a maguk kára nélkül is vállalják?

Kóbor Tamás.

Két papagály.

A kis szoba alig bírja el a gazdag színeket.
A rézgyűrűből, melyen busan ülnek,
a tarka színek szétröpülnek
és néha mozgatják a büszke fejeket.

Az egyik fehér. Mint a tenger hulláma a habbal,
ugy folyik fehér testén ez a fáradt fehérség.
A másik piros, zöld és sárga, kék,
és minden színe vegyül bronzarannyal.

Oly régi itten minden, asztal, szekrény, ágy —
ismerik mind... Csak néha éjjel
eljön hozzájuk is a régi, ősi vágy

és csodálkozva néznek akkor széjjel;
eltűnt ma minden: asztal, szekrény, ágy —
helyükön palmaerdők nőttek itt az éjjel...

Hatvani Pál.

Pagliardi titka.

Irta: HENRI EVIAN.

I.

Ma már csak kevesen fognak emlékezni erre a rejtelmes történetre, amely a hatvanas esztendőök vége felé mondhatni egész Európát izgalomban tartotta.

Annál többen lesznek azonban, akik még emlékezni fognak Pagliardira... Carlo Pagliardi! Mit jelentett valamikor ez a név. Paganini hirneve a mesternek legszebb idejében se birt azzal a varázsszal, azzal a zamattal, ami a Carlo Pagliardi nevéhez tartozott. Bübája volt a hegedű mesterének és az egész közönség, a hangversenytermek dekolletált hölgyei és frakkos urai elbűvölten hallgatták őt, valahányszor Pagliardi a pódiumon megjelent. Koronás fők úgy beszéltek vele, amint csak királyokkal, amint csak uralkodókkal és fejedelmekkel szoktak, és ez érthető is volt, hiszen Pagliardi valóban a hegedűnek királya volt.

A mesterről a legkülönbözőbb legendák járták. Ezek azonban valószínűleg nem igen voltak többek a legendánál, olyan legendáknál, amelyek majd minden nagy művész nevéhez fűződnek. Ez már ugyyszólván a művészeknek a mesteriségéhez, a napi kenyeréhez hozzátartozik. Mint annyi más mester köré, úgy Pagliardi köré is valóságos legendakör fűződött. Így többek között azt beszéltek róla, hogy egyszerű calabriai parasztyermek volt, aki soha felsőbb iskolát nem járt, soha a magasabb zeneismeretekben kiképzést nem nyert, hanem csak úgy magától fejlődött a világ legelső hegedűművészevé. Mások viszont úgy tudták, hogy Pagliardi a nápolyi királynak törvénytelen fia. Végül

azt is beszéltek róla, hogy a csodálatos melódiák, amik a hegedűjét elhagyják, nem is az ő hegedűjéből, nem is az ő hangszeréből valók, hanem más játszása azokat helyette. Más valaki, talán az ördög.

Ez persze hogy képtelenség volt, ostoba szóbeszéd. De meg kell hagyni, hogy maga az isteni mester is némi alapot szolgáltatott ehhez az esztelen beszédhez. Sőt sokan úgyvélték, hogy Pagliardi nem is bánja, ha azt híresztelik róla, hogy nem ő maga az, aki játszik, hanem az ördög. Különbözik nem tette volna azt, hogy...

Ezt egyébként részletesen kell elmondanunk. Pagliardinak volt egy különös, teljesen érthetetlen szokása. Valahányszor ugyanis nyilvános hangversenyen föllépett, sosem egyedül volt a dobogón. Mielőtt az ő hosszú, elegáns olasz alakja a dobogón megjelent volna, egy szekrényt toltak be oda. Ezt a szekrényt, amelyet később pontosan le fogunk írni, Pagliardi minden egyes utjára magával vitte. A szállóbeli lakásán tartotta, mindig a hálószobájában. Csak a hangverseny előtt engedte kivinni a szállodából, de akkor is ő maga kísérte és mihelyt játékát befejezte, rögtön hazavitette a szekrényt.

Ez a szekrény fából készült és fényes festékekkel volt bemázolva. Hosszú volt és magas. Olyan volt, mint egy régi hordszék, csak karok nélkül, de mindenesetre olyan terjedelmes, hogy egy ember kényelmesen elférhetett benne. Ajtaja is volt a szekrénynek és ezt az ajtót belül lehetett kilincsre elzárni, amint azt egyszer valamelyik szemfüles szállói pinczér Madridban kileste. Elöl pedig kis ablak volt a szekrényen, ablak, amelyet vékony fekete tüllfátyol fedett.

A szekrénynek a berendezése nyilvánvalóan arra vallott, hogy abban egy ember elférhet. Többet azonban nem lehetett megtudni a szekrényről, amelyet Pagliardi féltékenyen őrzött és amely nélkül sehol, soha föllépni nem akart. Ezren és ezren intéztek a mesterhez a szekrény ügyében kérdést. De Pagliardi mindannyiszor ügyesen kitért a kérdezősködések elől.

— A szekrény az az én titkom, az én talizmánom.

Ez volt az egész, amit belőle ki lehetett venni. Többet nem.

Természetes, hogy a szekrény körül mindenféle híresztelések indultak meg.

— A szeretőjét tartja benne — mondták sokan.

Ez a híresztelés eleinte hitelt is talált, annál is inkább, mert Pagliardi szerelmi életét a legnagyobb homály fődte. Nőtlen volt, senki arról nem tudott, hogy kedvese volna és csak a legritkább esetben lehetett őt nőtársaságban látni. De utóbb ez a vélemény is hitelét veszítette.

— Miért vinné a szeretőjét abban a fekete koporsóban? — mondták. — Miért rejtegetné? Féltékeny? Hiszen nincs oka rá... Ez inkább művészi szeszély. Vagy talán reklám, ügyes reklám.

Ebbe azután lassanként bele is törődtek az újságok és az emberek. Belenyugodtak a szekrény-ügybe, nem kutatták a Pagliardi titkát, sőt őt magát a mestert sem faggatták miatta többé az intervjulók. A közönség egyszerűen belenyugodott a dologba, amint már sok más, ennél talán érthetlenebb dologba is belenyugodott. A titokzatos, a bűvös szekrény utóbb megszokottá vált és végül a közönség annyira hozzászokott, hogy talán azon csodálkozik, ha Pagliardi egy napon egyedül, a szekrény nélkül jelenik meg a dobogón.

II.

A hatvanas évek végén Pagliardi, aki akkor már egész Európában és Amerikában híres volt, Pétervárra

kapott meghívót. A császári udvar előtt kellett játszania. Talán nemcsak a nagy tiszteletdíj, de maga a nagy megtisztelés, hogy a művész az orosz császári udvar, a cár és a nagyhercegnők előtt fog játszhatni, volt az oka annak, hogy Pagliardi különös becsvágygyal indult Pétervárra. Az utra természetesen magával vitte a titokzatos szekrényt és titkárát is, mert — ezt elfelejtettük korábban megmondani — Pagliardi sosem utazott a titkára, egy czingár délolasz legényke nélkül.

A mester szállóbeli szobáján készülődött a nagy estére. Frakkját összes rendjeleivel — az orosz még hiányzott közülök — teleaggatta és parancsot adott, hogy a szekrényt vigyék a téli palotába, ahol az udvari hangversenyt meg fogja tartani. Két szállóbeli szolga már éppen készülődött, hogy a szekrényt elvigye, és maga Pagliardi is készülődött, hogy a menetet elki-sérje, — sosem engedte a szekrényt egyedül vinni — amikor egy idegen ur állított be a szobába. Kezével intett a két szolgának, akik a szekrényt engedelmesen letették és gyorsan kimentek a szobából. Pagliardi ámult a jeleneten.

Az idegen ur erre udvariasan bemutatkozott neki. A pétervári rendőrfőnök volt. Pagliardi helylyel kínálta meg. A rendőrfőnök leült és beszélni kezdett:

— Mester, bocsásson meg, hogy zavarom, de egy igen fontos ügyben jövök önhöz. Ne tekintsen engem hatósági személynek. Egyszerű kérésről van szó. Én kérem önt, és engedje remélnem, hogy ön nem tagadja meg az ön művészete egyik nagy tisztelőjének egy szerény kérését.

— Parancsoljon.

— Arra akarom kérni a mestert, hogy ma este, amikor a császári család előtt fogja ragyogtatni páratlan művészetét, hagyja itthon a szekrényét.

Pagliardi elfehéredett.

— A szekrényemet? Azt nem lehet. Éppen ma este nem lehet.

— Nagyon lekötelezne vele a mester... Nem mintha valamitől tartanánk... nem azért, mert a legutóbbi időben annyi nihilista merényletet fedeztünk fel... Igazán csak mint magánember kérem.

— Nem tehetem.

A rendőrfőnök erősen, szurósan nézett a mester arczába.

— Akkor át fogom vizsgálni a szekrény tartalmát. Most, rögtön.

A rendőrfőnök kiszólt az ajtón és két hatalmas rendőr lépett a szobába. A rendőrök főnökük egyszerű intésére a szekrényhez léptek. Pagliardi elbük vetette magát. Sirt, tombolt, rugdalózott. A nagy ember olyan volt, mint egy kétségbeesett gyermek. A rendőrök lefógták. Megkötözték és megkötözöttek az egyik sarokba dobták mint egy fatuskót. Csak ezután léptek a szekrényhez és kinyitották azt. Kinyitották a szekrényt, Pagliardi titkát.

A titokzatos szekrény nem volt üres. Benne egy kis pad volt és egy kis asztal. A padon pedig, az asztal előtt egy ember ült. A kis czingár olasz, Pagliardinak a titkára, aki a mestert minden útján követte. Az olasz előtt az asztalon több edény volt, némelyik edény agyaggal volt tele, gyurható, friss agyaggal.

A rendőrök őt is megkötözték. Kivonszolták a szekrényből és megkötözték. A rendőrfőnök most Pagliardi elé lépett:

— Beszéljen!... Valljon be mindent!

Kinos, nagyon kinos jelenet következett ezután. Pagliardi félóráig is huzódzott, sirt, fenyegetőzött és csak azután mondta el vallomását, amely után rögtön szabadlábra helyezték, bár az orosz császári udvar előtt sosem játszhatott többé a mester.

III.

— Ez a szekrény — mondta Pagliardi — ez az én szerelmem. De engedje meg, uram, hogy pontosabban fejezzem ki magam. Életemben a nő sosem játszott szerepet és számomra mégis a nő a legtöbb, még a művészetnél is több. Sok nő szeretett volna, de nekem egyik sem kellett. Nekem csak az a nő kell, aki mint művészt szeret. Uram, hallott ön már engem játszani? ... Nem ... Nemi volt jelen egyetlen hangversenyemen sem! ... Nos hát azt kellene látnia ... A nőket, amint ott ülnek a hangversenyteremben és hallgatják a játékomat. Arczuk átszellemül, más formát ölt. A szemük ragyog, az ajkuk vonaglik és ilyenkor elfelejtenek mindent, férjet, szeretőt, gyermeket. Ilyenkor az enyéme. És nekem ilyenkor kellene. Ilyenkor minden nő az enyém; az én szeretőm. Ha vége a hangversenynek, akkor természetesen már nem az enyéme és ha az enyéme is, akkor már nem úgy, ahogyan a játékomban az enyéme volt. De nekem úgy kellene, úgy amint engem csodálnak elragadtatva. Boltrafinak, akit a világ a titkáromnak hisz, de aki igen jeles szobrász, az a feladata, hogy minden egyes hangversenyen, amíg a játékomban tart, a három legszebb nőt gyorsan lemintázza, úgy ahogyan engem elragadtatva néznek. Ezek az én szeretőim. Ezek a nők. Mind. Öreg vagy fiatal, hercegnő vagy kereskedő leánya. Ön bolondnak tarthat ezért és az egész világ most már bizonyosan annak fog tartani, de nekem csak ezek a szeretők kellene, ezek az agyagszobrok, amelyeket Boltrafi azután kidolgoz. Ez a szekrény titka, uram, ez az én titkom.

A rendőrfőnök bámulva hallgatta a mester vallomását. De csak ennyit kérdezett tőle:

— És uram, ön ma este a császári család hölgytagjait is a szoborkabinetjébe akarta volna bevinni?

— Bevallom, ez volt a célom. Szerelmi életemnek, ez lett volna a legnagyobb sikere. Ő császári fenségeik, a nagyhercegnők...

A mestert ezután nyomban szabadlábra helyezték. De az orosz császári udvarban nem ragyogtathatta művészetét. Sem ezen az estén, sem máskor.

Krónika III.

A kétszázéves Rousseau.

— jul. 12.

Rousseau kétszáz esztendő után is érdekes maradt: ez a bók körülbelül annyit ér, mint mikor a hatvanéves Ninon Lenclos-ról megállapítjuk, hogy még mindig szép. A kétszázéves írónak más kötelességeik vannak, mint hogy érdekesek legyenek, s ha mégis azok, önmagukat fokozzák le. Kérdés mindenesetre: a maguk akaratából, vagy az olvasó kegyéből jutottak-e a hervatag jelzőhöz? Mert az írónak két arca van, az egyik a sajátja, a másikat a közönség faragja neki. Költők, művészek, akik lelkifurdalás nélkül demagógiára és a mindennapi kenyérré használják föl tollukat, gyakran mint az igazság bajnokai jelennek meg az olvasók szemében, és fordítva, van író, művész bőven, aki mindig önmagát adja és mégis hazugabb, affektáltabb, mint az olcsó áruházak japán parfümjei. Ugyanilyen a helyzet, ha érdekes, szellemes, unalmas, vagy szerencsétlen költőkről beszélünk.

Rousseaunál a kérdés még kombináltabb. Magánélete nem ment a sötét pontoktól ; még az iskolából tudtuk, hogy ő, aki a gyermeknevelésnek bajnoka volt, a tulajdon csemetéit habozás nélkül adta lelencházba, csakhogy rövidesen megszabaduljon tőlük. Szerelmi viszonyai is gyanusak. Voltaire ellen vivott harczi különben. És mégis, írásaiból határozottan domborodnak ki öblös logikai oszlopok, vasmarku tételek, könyveinek a meggyőződés az alapköve. Csodálatos eszköz a toll : pár óra alatt hatványozva végzi a fajkiválasztások sorozatát egyugyanazon embernél. Egy tintatartót kimerítünk és végül csak az marad meg belőlünk, ami jó és örökkön való. Aztán új munka, új kiválasztás és új ténartartó következik.

Rousseau közönsége is összetett. Kezdetben nem sokat törődtek vele, majd a francia forradalom apjává avatták, később elavultnak ítélték, sőt kurióznak tartották, afféle vásári kakadunak, aki versekkel kevert lutriszámokat huz ki a zsákból. Rousseau jóslata Korzikáról sok helyen ösmertebb, mint Emile-je. Végül megadták neki az érdekes jelzöt, ezt az óvatos fogalmat, amely mindent és a semmit kotyvasztja szalónczukurkává. A viszony tehát, amely egyrészt az író énje és írásai, másrészt a közönség olvasókedve és benső tartalma közt van, nehezen hámozható ki ; az ut az íróasztaltól akár csak a legkisebb, megfogható, ellenőrizhető emberi eredményig tüskön, bokron, rózsagyak és mocsarak közt vezet el.

Az armenonvillei magánzó tételei közt a természet jogáról és a tudományokról, művészetekről írottak forognak leginkább közsájón. Ugy, ahogy az elsőhöz hozzá lehet csatolni a Contrat social-t, az utóbbihoz a nevelésről írottakat. Egy nagy igazság és egy nagy hazugság állnak itt egymással szemben. Erdemes bármely nyomon elindulni, és tegyük hozzá, nem nehéz, a magukból folyó következményeket vizsgálgatva, egy sajtáságos szatira ábrájához érkezni.

Nincs nagyobb igazság, mint hogy a természet ura mindnyájunknak, hogy a mitológia legtarkább bolondgombája : Anteus esete egyike a legbölcsebb földi megnyilatkozásoknak. Erő, tisztaság, egészség, az élet rendje, sőt rendtelensége, világosság, egyszerűség, következetesség, mind az erdőn és a mezőn laknak. Mégis, az emberiség külön természetet épített magának, ahol a fákat betonfalak, a forrásokat vízvezetékek és csapszékek, a világosságot tudós és társadalmi intézmények, a hegyeket és völgyeket rendek és osztályok helyettesítik. Rousseaunak nem sikerült e viszonyt megváltoztatni ; követői részben pásztorjátékokban, részben a tolsztojánizmusban merültek ki. A nagy igazságból így keserű és fakó hazugság lett ; az emberiség megmaradt a régi uton, továbbra is önmaga teremtette meg léte föltételeit, s az agyát, a gondolatait, nem pedig a testét és egészségét tette meg élete iránytűjének. Rajongunk a természetért, de csak vasárnap délután, vagy a nyári szabadságidőben, esetleg mint vadászok és turisták. A természet cikória lelki háztartásunkban ; eszköz, nem kiindulópont, sem cél földi pályafutásunkban.

Rousseau itt tehát megbukott, hacsak Kneipp pátert nem tekintjük epigónjának.

Szóval : a földi igazság, akármilyen világos és kézzelfogható legyen, még nem jelenthet sikert, vagy akár szükségességet, vagy pozitívumot, ami nem éppen örvendetes tanulság. Viszont Rousseau másik tétele, amely olcsó, aforizmaszerű hazugságot jelent, ma is vigan daczol az idők járásával. Hogy a művészet és a tudomány eltérli az embert eredeti rendeltetésétől : voltaképpen ostobaság. Mindenki, aki valaha vágyat érzett, hogy könyvet vegyen a kezébe, tiltakozik ellene, de a tömeg élete mégis igazat ad e mondásnak. A tudatlanok, az ostobák és az elmaradottak száma ma éppen olyan nagy, mint amikor Rousseau született, amikor tehát a kötelező iskolázás, a kötelező lateinerség, a kötelező felvilágosodottság nem voltak ösmeretes fogalmak. A látható analfabéták száma csökkent, a láthatatlanoké változatlan maradt. A római institucziók, a középkori humanisták, az ujkori vallásalapítók, a cinquecento művészei, a tizen-nyolczadik és tizenkilencedik század nagy felfedezői, nagy gondolkodói, nagy hadvezérei még mindig világító pontok, egyuttal hatalmas pillérek, amelyekre mai fölfogásaink és tudásaink támaszkodnak.

Ha azt akarjuk, hogy egy kicsit megborzongjon a hátunk, menjünk most vissza addig a korig, amely a fiatal Jean Jacques Rousseaut állítja elénk. Nézzük a genfi ifjút, amint a hazugság és igazság sziklái közé ékelten áll és dolgozni kezd. Sajtáságos kép. Színes felhőben színes tüzijáték borul a hazugság fölé, míg a kétszer kettő négyet Rousseau már csak fáradtan tudja bebizonyítani. A valótlanság árnyai izgatják, ösztönzik, java erejét váltják ki ; szelleme nekilendül, amint térbeli, anyagi ellentmondásra talál ; míg viszont, mikor körülötte a valóság kalásztengere reng, a két marka üresen marad. Hazug alapon Rousseau éppen olyan nagy dialektikus, mint hasonló körülmények között Bismarck, vagy Mirabeau ; az igazság talaján csak képzelt műkedvelő, a törvényszerűségek közt eltéved, mint természetbarát pedig messze elmarad a bukolikák írójától, vagy Petrarcatól.

Tehát : a hazugság és az igazság forrásai közül az előbbi táplálja igazán Rousseaut, s ha az ember rossz-hiszemü akarna lenni, akár azt mondhatná, hogy az egyszeri genfi órás fiát az a pokoli vágy vezette, az emberiség alapvető fogalmai, a jó és rossz, a való és a hamis, az egyenes és a görbe közti különbségeket nevetségessé tenni. Megmutatni, hogy mindakét alap, ha akarom, élet-erős, ha akarom, színes rongy, s hogy : az emberi relációk már a kiinduló pontjuknál hamisak. Bebizonyítani, hogy a fehér fekete, a fekete fehér, vagy, mint azt a megboldogult Szász Károly az ő bájos nehézkességével a Macbeth-fordításban mondja : »Rut a szép és szép a rut, Köd s homályon át az ut !« Rövidebben vanitatum vanitas. Királyi öröm lehetett, ha csakugyan ezt és így akarta ; s az elizeumi mezőkön álldogálva, a kétszázéves óriás derüsen mosolyoghat, mikor munkálkodását nehéz verejtékcseppek közt magyarázgatjuk.

Syrion.

Szólott az Ur.

— Verlaine. —

I.

Szólott az Ur: Szeress engem, fiam. Im itten
Áttört mellem, szívem, mely ég és vért ereszt,
És átvert lábam im, kit könnyekkel fereszt
Magdolná, s im karom, mely sulyos büneidben

Vonaglik; im kezem! És itt van a kereszt,
Izsóp, szivacs, szegek, és mind, hogy arra intsen,
E bus világban itt, ahol a test az Isten,
Csak Testem s Véremet, szavam s hangom szeresd.

Hát nem szerettelek magam is mindhalálig?
Ó, én Atyám fia, Lélekben én fiam,
Nem szenvedtem-é meg, miképpen irva van?

Te égő kinodat nem én zokogtam váltig,
Átizzadt éjszakád nem énreám fagyott,
Szegény barátom te, és kérde, hol vagyok?

II.

És szóltam én: Uram, a lelkemet beszéled.
Ugy van: kerestelek és nem találtalak.
Szeresselek? Ó nézd: alant vagyok, alant,
S szerelmed föllobog, mint láng a szélben éled.

Te béke kutfeje, te szomjazónak élet,
Bus harczaimra nézz, dobj egy szemsugarat.
Imádnám lábadat, amerre elhalad,
De vérző térdemen szabad-e kusznom érted?

Mégis, hol vagy, hol vagy? Csak egyszer tapogassam,
Árnyad borítsa csak s ruházza szégyenem, —
De néked nincs árnyad, szerelmed száll magasan,

Ó tiszta forrás te, csupán csak arra nem,
Ki kárhozott marad, te csupa tiszta fény vagy,
De nem láthat a szem, mely csóktól sulyos és vak.

György Oszkár.

Saison.

Hogy ki a zsidó?

— És most nagyon kérem, hogy ne zavarjon
ájtatosságomban.

— Imádkozik, itt, a kávéház kelletlén közepén?

— Ugy van, imázok; hálát adok a nagyjőuristen-
nek, amért értesülnöm engedett róla, hogy mindenki
zsidó. Nemcsak én, ami természetes, és ön, ami egy-
szerű, és nemcsak Zangwill, akit különben is Izraelnek
hivnak, és a pápa, aki vallási kérdésekkel foglalkozván,
amugy is hajlik a bóherság felé, hanem Shakespeare is,
Bismarck is, Bielhovek is, szóval, akit ön akar, minden,
aminek nem négy, vagy hat lába van. Bocsásson meg, ha
bömbölök az örömtől: bömb, bömb.

— Jól teszi, bömböljön, ugyis mindenki bömbölni
fog az egész földbömbön, mert mindenki azt hiszi saját
magáról, hogy zsidó és örül neki, hogy a másik is zsidó-
ságban találtatott.

— Mindenki azt hiszi? Mi ez?

— Ez az én tétélem. És ez abból a másik tételből
következik, amely szintén kizárólag az enyém.

— E tétel?

— E tétel így hangzik: senkise zsidó.

— Senki? Például én se?

— Maga se.

— Hát mi vagyok én?

— Ez az, hogy mi maga? Próbáljuk megállapítani.
Induljunk el abból a sablónos megállapodásból, hogy
maga ember. Tétélezzük fel, — addig, amíg az ellen-
kezője ki nem derül — hogy maga csakugyan ember.
Ez az alap. Most majd jelzőket fogunk hozzátenni.
Mi maga civilizben?

— Levelező vagyok.

— Hát nézzük, hogy lehet-e azt mondani, hogy
maga egy levelező-ember, szemben a többi emberekkel,
akik nem-levelező emberek.

— Nem lehet, mert ez nem lényeges.

— Látja. És a többi sajátosságai sem valami lénye-
gesek. Maga pesti ember, de azért nem kell a világot így
felosztani: pesti és nem-pesti emberek, maga adófizető,
férj, apa, színházlátogató, nyájas olvasó, nyaraló,
lázadozó, fecsegő és így tovább, de mindezek az álla-
potok megváltoztathatók, tehát valamely komoly és
maradandó felosztás alapjai nem lehetnek. Egyáltalán
maga, ahogy itt ül előttem és a szalmaszál végét rágja,
nagyon tág fogalom. Szükíteni fogok magán. Elkép-
zelem úgy, ahogy a világra jött.

— Vigyázat! a bal lapoczkám alatt anyajegy van.

— Nem nézek oda. Ahogy maga a világra jött,
mindjárt látni lehetett, hogy maga fiu, szemben azokkal
az emberekkel, akik nem fiuk, hanem lányok.

— Frapáncs.

— Az. Továbbá látni lehetett magán, hogy fehér.
Szemben azokkal, akik feketék, vagy vörösek, vagy
sárgák. Mert ilyenek is vannak.

— Bizony. Feketék: rosszak, kevés cukorral,
sok cikóriával, petróleumszaggal és gyöngyházfényű
zsiradékkal a felszinen...

— Hagyja, nem muszáj erőlködni. Inkább figyel-
jen. Ez a két tulajdonsága, hogy him és fehér, ez megvan,
mikor a világra jön. Maga persze azt hiszi, hogy egyebek
is vannak. Például, hogy magyar...

— Igen, mert a költő is mondja: magyarnak
születtem...

— A költő egy zavaros ember, aki nem tudja, mit
beszél. Ez a jobbik eset. A rosszabbik az, hogy a költő
ugy zavaros, hogy a többi ember nem tudja, mit beszél.
A költő nem tudhatja, hogy az ember mindenütt és
mindenkor csak csecsemőnek jön a világra. Nincs
tovább. Ha a csecsemőt elszállítják Londonból Bel-
grádba, akkor olyan szép balkáni szerb lesz belőle,
hogy öröm rá-nem-nézni.

— Üditő.

— Valóban. Azonban a külső és látható tulajdonságain kívül maga még egy olyan belsőt is hoz magával, ami csak később derül ki. De magával hozza: az agya mennyiségében és minőségében. Vagy okos embernek születik; vagy butának.

— Én, részemről...

— Ne bántsuk a maga részét. Csak vegyük tudomásul, hogy a szép többség, a helyre-kis többség olyan butának születik, hogy gombokat kell alkalmazni lelki szarvainak a hegyére. Az, hogy zsidó...

— Pardón, igenis, hogy meglátszik.

— Attól mohamedán is lehet.

— És még egyszer pardón: a világnézet.

— Menjen már! Hol az a világnézet? Először nincs a vallásban, mert csak rajta kívül van. Másodszor, ha volna is a vallásban, az a maga fejében van mindössze. Hát most azon az alapon, hogy mi van a fejében magának, álljunk oda és osztályozzuk az embereket. Ki mondja meg, hogy magának mi a világnézete?

— Én.

— Helyben vagyunk. Hát osztályozhatom az embereket a saját bevallásuk alapján? Ezen az alapon még adót kivetni, még statisztikát csinálni se lehet. Maga tudja, hogy nincsenek gazdag emberek és nincsenek szegények, hanem vannak emberek és van náluk pénz és a pénz vándorol. A világnézet is. Hol ezeknél van, hol a többieknél. Mellékes, hogy hol. Érti már?

— Ugy. Mintegy. Gyanánt.

— Oláh, rutén, magyar, zsidó, ezek csak szavak. A szavakon túl pedig emberek vannak.

— Ja. Emberek.

— Azaz hogy csak lennének. Tudniillik, ha volnának. De nincsenek. És tudja maga, hogy mi a nietzschei *Übermensch*?

— Na mi?

— Az ember.

Gábor Andor.

HETI RIGMUSOK.

I.

Az ágyukról.

Azok az ágyuk,
Amik aczélból vannak
Azok azok,
Amik Örkényben felrobbannak.
Halált ezek
Hátrafelé szórnak
S éppen ezek
Kellenek Auffenberg Mórnak.
Háromszáz milliót kér ő,
Mert az ágyu annyi-érő
S hálátlan nép mi
Nem akarunk e pénzzel
Körébe lépni.
De halljuk gyűjteni akarnak
Auffenbergnek ilyen ágyura
— fura? —
Az ellenséges nagyhatalmak.

2.

A hűsölésről.

Meleg volt a héten,
Szomoru vala létem.
Ezért azonnal
Bizalommal
Az állatkértbe léptem.
Vannak itt pórok és grófok,
Nemde:
Ez most a magyar Osztende,
Sőt Siófok.
Kint volt mindenki: Né! né!
Itt van Izé ur és Izéné!
Ott ültek a székekben
Asztmában és verejtékben
Sirva-riva,
Fagyaltot szíva,
S főleg
Az állatoktól
Mekkülönböztethetőleg.

Odébb az *af* nevű állat
Láttam, a kert mélyébe' sir.
Ez volt a zsiráf, de a melegben
Leolvadt szegényről a *zsir*.

Pikk.

INNEN-ONNAN.

△ Kohner bárók. Nem Kohnerék kaptak báróságot, hanem a bárók kapták Kohnerékat. Régtől fogva arisztokrata ez a család, s az az érzésünk, hogy az arisztokrácia, mely oly idegenül fogadja az új báróságokat, Kohnerékat szívesen látja, befogadja s maguk közé valónak ismeri el. Ezért is vállalták Kohnerék ezt a társaságot, különben, ha ez a tudat nem él bennük, ez a közmondásosan finom érzésü és önértékében megkapóan szerény család nem vállalta volna ezt a kitüntetést. Így is nehezen tette. Tudtnkkal egyszer már elhárították maguktól ezt a kitüntetést s most már nem teheték. Kohnerékről beszélünk mindig és nem ok nélkül, mert ez a család érzésben és hasznosságban teljesen egy fából van faragva. Négy férfitagja között a testvéri harmónia s a szociális munkamegosztás tökéletes. Mindegyik a maga helyén egész ember s mindegyik a maga erejéből is vihette odáig, ahová együtt értek. Ilyet leírni nem illik, csak abban az esetben, amikor minden kijelentés a legnyilvánosabb ellenőrzés alá eshetik. Kohnerékat mindenki ismeri, tehát róluk többet mondani, mint igaz, lehetetlen:

* * *

Czímképünkhöz. Prokop Sándor, a cseh nevű ügyvédbojtár, ő mentette meg a szittya becsületet odafent, a nekünk — ezuttal különösen hideg — Stockholmban. Ha ő nem viszi el a czéllövés világbajnokságát s nem nacionalizálja nekünk az ő privát ügyességét, akkor Stockholm valóban a magyar sport Mohácsa lett volna, s ha nem is nemzeti nagylétünk, de mindenesetre nemzeti elbizakodottságunk, kevélységünk és önteltségünk nagy temetője. Bizonyos, hogy Prokop a sport »circenses«-ért lelkesülő utcza ünnepelt hőse lesz és minél lesújtóbbnak látja az utcza a többiek vereségét, annál gloriózusabbnak az ő győzelmét... hisz az apa is jobban szereti azt a gyermekét, aki a többiek halála után életben marad.

— **A harminczéves háború.** A tuberkulózis bacillusa az idén ünnepli harminczadik nevenapját. Harmincz évvel ezelőtt történt, hogy az emberiség nevében Koch, egy nagyítóval a szemén, bemutatkozott nekik, s azóta tudjuk, hogy milyen néven tiszteljük őket. Egyben megtörtént a hadüzenet s kezdetét vette a háború, amelyről korántsem áltathatjuk magunkat azzal, hogy az emberiség történetében a harminczéves háború címét fogja viselni. Kémeink ugyan szolgáltak egyes felvilágosítással, de végeredményben még mindig ők győznek: így tudjuk, hogy karcsuak, kedvelik a piros színt s a családos életet; többen laknak egymás mellett, vagy keresztbe fekszenek, háboruban pedig rajvonalat alakítanak s igyekeznek elbujni az ellenfél lencséje elől. Mindamellett a lencsétől már nem félnek s gyakran unatkoznak a hadviselés egyhangúsága miatt. Biztosak a dolgukban: ahova ők beférkőztek, bármennyire is keblén melengeti őket a gazda, előbb-utóbb kiverik a házából. Mérgezett nyilakat viselnek, amelyeket az ellenfél tüdejébe s vérébe szoktak bocsátani: ahol megtelepedtek, barlangot ásnak s így védik magukat az időjárás és a szérumok viszontagságai ellen. A gyors háborút nem kedvelik: átlag hat évig tart, míg az ellenséges terepet teljesen meghódítják; ekkor — már szokásból tudják — jön az Ember négylovas fogaton és kilakoltatja őket a gazdájukkal együtt. Néha megesik, hogy nagyon éhesek s türelmetlenek a koszt miatt: ilyenkor nagy buzgalommal végzik munkájukat s galoppban támadják meg az ellenfelüket. Nagyjában ez az, amit szokásaikról s hadviselési furfangjukról eltanultunk: ők azonban nem árulják el magukat, mert még sokféle ismeretlen harci tempójuk van, amelyet azonban nem kötnek az ellenfél orrára. Egyébként jól érzik itt magukat nálunk: mi megbecsüljük őket.

* * *

24 A pánczélos szűz. Az amerikai Jeanne D'Arc persze kissé praktikusabb, mint francia nővére volt. Már csak annyiból is, hogy a pánczéls mellé vőlegényt is szerzett magának. Sőt a pánczél csak utólag kapcsolta föl, mikor a vőlegény már egy Browning-golyócskával akarta féltékenységét dokumentálni. Ilyesmire egy francia szűz a vőlegényétől elválk. Nem úgy a praktikus amerikai hősnő. Ő golyóálló pánczél vesz, két évi jótállással, és megmarad továbbra is menyasszonynak. Ámde ekkor bonyodalmak támadnak a pánczél körül. A vőlegény azt kívánja, hogy a pánczél nyugalomba tétessék, amibe azonban a kisasszony csak akkor egyezik bele, mikor látja, hogy a pánczél hasznavehetetlenségét a békebíró bebizonyítja. A belelőtt golyó ugyanis... átütötte a pánczél, s erre szent lett a béke a fiatal pár között. Ellenben az amerikai Jeanne D'Arc nem elégedett meg ennyivel. Bepörölte a pánczélkereskedőt, aki hamis pánczél adott el neki, s amilyen szerencséje van, alighanem ki is pöröli magának a hozományt az álpánczélboltostól, aki erre biztosan be fogja szüntetni — ha nem is a boltját — legalább a két évi jótállást.

* * *

♂ **A mozdonyvezetők után a pékek elnöke...** Ha rövid a kardjuk, vagy a hatalmuk, a tekintélyük: megtoldják egypár rendőr — lépésével. Az igen kitűnő czéhmesterek, úgy látszik, félreértették a Tisza István intenczióit; a Tisza intencziója az volt: tanácskozási testületet csinálni abból, ami szerinte csapszékké súlyodt. Spolarits mester megfordította a tételt: ő csapszéket akart csinálni abból, ami tanácskozási testület volt. És amint valaki kinyitotta a száját, vagy pláne arra vetemedett, hogy a nagy ember ellen felhuzza a bizalmatlanság parittyáit, azonnal intett a »karhatalomnak« és a rendőrök egyszerűen kivezették a teremből a — bizalmatlanságot. Így volt... és mindent összevéve, kicsit furcsán volt. Végre is, Tisza paragrafusra hivatkozott, amikor rendőrökkel dobatta ki a

renitens képviselőket: a 48-as törvényre. De Spolarits? Mire hivatkozott Spolarits? Arra, hogy ő elnök? De hisz ilyen módon minden részvénytársaság közgyűlésére az elnök bevezényeltethet rendőröket, és akik az ügykezeléssel nincsenek megelégedve, azokat egyszerűen kirugathatja... amennyiben nem élnek addig már a pallosjoggal, a ius gladii-vel? Vagy egyszerűen azt akarta megmutatni, hogy a parlament az ország valódi képviselője, s nemcsak a Házban, hanem másutt is csak rendőrrel boldogul az elnök? Egy szempont van, ami a Spolaritsék hatalmával szemben a rendőrök hatalmát indokolja: az, hogy — hogy is mondja Tisza? — az intelligencia uralmát biztosítani kell.

* * *

— **Az ököritői bál.** A mi falunkból jött az üzenet, hogy a szomorú nevezetességre vergődött ököritőiak ismét kedvet kaptak a tánczhoz. Nem tudom, hogy most is úgy rendezik-e Ököritón a bált, mint ezelőtt, míg el nem hamvadtak: a legények fekete, zsinóros magyar ruhába öltöznek, csizmát huznak és esetleg összemérik az erejüket, mint a bikák a mezőn, amelyek nem is olyan messze laknak tőlük. Valószínű, hogy a katasztrófa óta legalább megtanultak bált rendezni. A dolognak nem is a technikai részében esett a hiba, hanem az esztétikai érzések szenvedtek csorbát: nem tudtak tánczolni, mert arra gondoltak, hogy a bluz s minden, ami benne van, egy pillanat alatt lángra lobban; megijedtek még a szemek villogásától is s a cigarettában megtanulták tisztelni a Tüzet. Pedig vendégek is voltak, előkelő idegenek, akik biciklin utaztak oda, hogy részt vegyenek egy kis parázs nyári multságban: mindez kárba veszett, mert a hölgyeknek füstszaga volt, s a cigányon is inkább azt látták, hogy kormos. Mit gondolhattak, ha eszükbe jutott a Hölgy, akinek a derekát fogták annak idején s később seprővel gyűjtötték össze? Talán önmagukra gondoltak, vagy boszorkányokra, akik seprőn lovagolnak a tánczolók fejei felett, s rossz szellemekre, akik eczetessé teszik a bort és deszkává a lányok derekát? Olyan kis helységben, mint Ököritő, a temető nincsen messze a csüröktől, hol a bálakat rendezni szokták: bizonyára ezek is leveleznek egymással, s vannak öregek, akik hallották, mikor hirtelen forgószél kerekedett s az ablakon bekukucskált egy öreg asszony. Szegények egyszer megtudták, hogy az elemek is élnek s azóta a maguk nyelvén tovább szövik a rettenetes emléket... Egyébként így támadnak a legendák.

* * *

Z A szimbólumok. Már mint a hatalom szimbólumai, mert róluk van szó: a pápa svájci testőreiről. Ezek a derék férfiak azért diszitették eddig festői kosztumban és alabárdosan a Vatikán-kapuit, hogy a pápa hajdani világi hatalmát szimbolizálják. Néhány évtizedig egészen simán ment a dolog. Sétáltak, kalauzoltak, örködtek, poczakot eresztettek és szimbolizáltak. Jött azonban egy temperamentumos fiatal kapitány, aki egyszerűen véget vetett a gyönyörűségnek. Ez ugyanis komolyabban vette a játékot, mint maga a pápa; kihallgatásokat tartott, fegyvergyakorlatokat csináltatott az öreg svájciakkal, fegyelmet követelt és büntetéseket osztott. Az öreg legények összefertek: mit jelentsen ez? A tréfás parádéból komoly katonádsi legyen? Ebbe bizony nem tudtak beletörödni. Ugy gondolkodtak, — egész jogosan — hogy vagy szimbólum a svájci alabárdos és akkor nem szabad tőle olyasmit követelni, mint a komoly hadfitól, vagy pedig igazi katona és akkor legyen meg neki is minden kiváltsága, ami az igazi katonának kijár, pl. a szabad kimenő. A pápa azonban ezt az alternatívát nem vette tudomásul; mire a svájci testőrök otthagytak csapot-papot, papát, Vatikánt és valamennyien hazaszöktek, miáltal újból bebizonyították, hogy a Vatikánban világi hatalmától megfosztott fogolynak lenni még mindig sokkal jobb dolog, mint a világi hatalmat szimbolizáló alabárdos, cifra fogolyörnek.

SZINHÁZ.

Idegen csillagok.

— Levél és kritika. —

Kedves Idegen Csillag, olvastam levelét, amelyet Berlinből keltez és a sikeréről is olvastam a nyári lapokban, gondolom ezen a sokatmondó czimen: »Egy magyar művésznek sikere külföldön«. Magam is örültem neki s tapsoltam magának és a borgis kompressznek. Persze hogy téved. Én nem fogok visszahívó verset intézni, mint a mi nagy és nemes Vörösmartynk a »magyartalan hölgyhöz«, minthogy bizonyos vagyok benne, őszszel megint visszarepül a nyaralókkal, leül az artista-kávéházba s csendesen és misztikusan kölcsön kér egy koronát. El kell azonban ismernem, hogy kísért az emléke. Maga nagyon tehetséges novella-témának mutatkozott. A kis sápadt arcocskájával, a fehér és sneidig piszkos czérnafejtüjével, a szinehagyott, sokszor kimosott és átalakított meggy színű ruhájával úgy festett, mint egy kis budapesti grisette, aki husz évvel ezelőtt divatozott az aszfalton és az irodalomban. A stílusához az is hozzátartozott, hogy csak az élethez volt tehetsége, barátnóm, de a színészethez csöpp sem. Mégis mennyire egész volt így. Higyje el, sokkal stílusosabb, mint a grande-dame-pózzal, amelylyel most csókokat hajít a jó fiuk felé, a távoli barátnők és lenézett haza felé, amely barbárul nem tudta értékelní csalogánytorkát és márványbokáit. Drága kis mártír, nyári vértanu, mi most elhiszszük, hogy Berlin őrzöng a lábainál, hogy Drezda kifogja a lovait, hogy Breslau megbolondult és minden kritikus epileptikus őrzöngésbe esett és magát látván, hasábotak irt a tánczáról. Elhiszszük mindezt, mert meleg van és puha ingben járunk. Én sem bánom, hogy onnan távolról megveregeti a vállam és az orromra koppint a legyezőjével, miért nem irtam magáról olyan cikket, mint az a híres Niemand nevezetű német kritikus abba a külvárosi sajtupapírosba? Szégyenlem magamat. Nem is merek hivatkozni a közös emlékeinkre. A köruti sétáinkra, a kávéházi éjszakáinkra, a teáinkra, amikor magának kedves számárságokat beszéltem, s két tréfa közt a busz életről szólván, beleavattam a művészet, a világrejtély és a helyesírás hétpecsétetes titkaiba.

Engedje meg azonban, hogy valamire mégis figyelmeztessem, kedves Csillag, édes Sziriusz, bájos Naprendszer. Mi, akik a szinpadí csillagokat erős messzelátón nézzük havas téli éjeken, a premiérek idején, mint született csillagászok tekintettel vagyunk a naptárra is, amely most bizony-bizony júliust mutat. Ez kissé hűti a lelkesedésünket. Nekem az a nézetem, hogy maga és sok társa egészen más-képpen beszél akkor, hogyha ruháinkról lerázzuk a naftalint és a nyári kritikust Berlinben meg egyebütt naftalinba teszik. Mert jegyezze meg magának, hogy ilyenkor mindennütt a nyári kritikust küldik színházba, aki polgári foglalkozására nézve talán a sakk, a bélyeggyűjtés, vagy a lórovát szerény vezetője, a szíve azonban tényleg arany és krisztusi türelemmel, romlatlan ábrándossággal tür minden művészetet. Én már sokat tapasztaltam. Ismertem például egy fiatalembert, aki tíz hónapig szorgalmasan rötta a versket, anélkül hogy egyet is leközölhetett volna, nyáron azonban a szerkesztők keblükre ölelték, töltött paprikát ettek vele a zöldben, és amikor a többi költők a tenger fövényében sütkéreztek, ő lett a legnagyobb költő. Az ifju költő évekig nem tudta, mit jelent a szerkesztők minden év nyarán megismétlődő szeszélye. Csak később világosították fel. Hogy ő alapjában a nyári költő, aki az irodalmi szezon első hüvösebb fuvallatára úgy semmivé lesz, mint a hóember az első napsugárra. A megfordított hóember volt ez a hóember. Valószínűnek tartom, hogy ezekhez a nyári

jelenségekhez hasonlítanak az idegen csillagok, azok a külföldi primadonnák, akik mostanában derüire-borura aratják sikereiket német, angol, olasz, török és bolgár szinpadokon és végtelen jóakarattal firkálnak leveleket haza, ebbe a szegény, buta országba, ahol *Varsányi Irén*, *Pethes Imre* és *Szerémi* játszik. Bizony, itthon legnehezebb feltűnni, a külföldet pedig napról-napra könnyebb egy ostrommal bevenni. Színes, erős, sokféle fajta lakja a magyar metropólist s a budapesti anyák már-már csupa formás, csinos, pikáns kabaré-színésznöcskéket szülnék, akiket tátott szájjal bámul meg a lompos és a nagylábu német, különösen nyáron. Nézetem szerint azonban *Eysold* és *Sorma Ágnes* még mindig nem hal meg éhen maguktól, finom és hűtlen magyar primadonnák. Itthon jut is, marad is. Az igazi színészek itten verekszenek, *Molnár Ferencz*, *Móricz Zsigmond* mégis pesti port szív magába, az igazi ujságírók ezen a keserves és izgató földön izzadnak és ők adják le a magukról szóló siker-jelentéseket, meg a Párisban, Berlinben és egyebütt élő »magyar írók« új diadalait is, akiknek itthon a nevét se ismerik. Élünk már többen, akiknek a külföldi zaj nem imponál. Elvégre most nyár van. Ilyenkor az alacsony égbolt tele van aszteroidokkal, hullócsillagokkal, az örök firmamentum kedves és krajczáros rakétaival...

Művészet.

Tizenhárom magyar festő. (*Lázár Béla könyve.*) Beszélni könnyű, de cselekedni nehéz!... A régi közmondásnak ilyenét variációja jut eszembe, hogy ezt az élénk, színes könyvet magam előtt látom, hogy átolvastam és hogy a könyvről, meg arról, ami benne van, eszembe jut a gazdája. Nem lehet a könyvvel gazda nélkül számolni és nem lehet mellette elmenni anélkül, hogy az emberről, aki írta, ne mondjunk egynéhány szót. A könyv végre is csak egy könyv, a mondanivalók, amik benne vannak, könnyen odavetvék, s aki elolvassa őket, azt fogja mondani: nini egy ügyes, formás írás, amely népszerűen adja be a közönségnek a legjobb modern tizenhármát. Ez azonban nem elég, mert a könyvhöz hozzátartozik az is, ami megelőzte, az a sok fáradság, szaladgálás, szeretet, kiabálás, vesződség, lelkesedés, munka, amivel Lázár Béla a magyar piktúra népszerűsítésén fáradozik. Ez a fontos és azért jut eszembe, hogy beszélni könnyű, de cselekedni nehéz. Mert nyilvánvaló, hogy erről a tizenhárom magyar festőről egy német, vagy egy németeskedő magyar tizenhárom deli kötetet írhatott volna össze, s ugy-e, akkor önök, tisztelt közönség, azt mondanák, hogy a német, vagy a németeskedő magyar egy kitűnő esztétikus. Holott a tizenhárom másfélkilós kötet bizony egyáltalában nem használt volna a magyar piktúrának semmit. A könyvtárba tették volna felvágatlanul, ama könyvek közé, amelyeket olvasni illik s amelyeket éppen azért senki sem olvas. Lázár Béla ellenben, aki ezt az egy kis kötetet írta, egész életében nem cselekedett egyebet, mint hogy a magyar művészetnek használt. Nem smonczákkal és nem is kötetekkel, hanem tettekkel. Kiállításokat rendezett, beleordította a külföld fülébe, hogy vagyunk, felfedezte nekünk azokat, akiket nem is ismertünk, tett és mindig tett és pontosan megmérhető, igen jóleső hasznokat hajtott ennek a szegény magyar művészetnek, amelyre pedig nagyon ráfér egy kis haszon. Félek, hogy önök, tisztelt közönség, még sem mondják őt majd egy kitűnő esztétikusnak, mert nem irt sok vastag köteteket és kávéházba jár. Azért figyelmeztetem önöket, amikor ezt a kis kötetet a kezükbe veszik, hogy beszélni könnyű, de cselekedni nehéz. És ez a kis kötet nem azt reprezentálja, amit mások tizenhárom magyar festőről beszélnek, hanem igenis azt, amit Lázár Béla tizenhárom magyar festőért és az egész modern magyar piktúra érdekében tett. Ezzel a gondolattal kell ezt a könyvet felválni.

Ez persze csak a Lázár Béla személyét illeti. A közönség azonban a benne levő beszédeknek is igen jó hasznát fogja venni. Mert ez az a tizenhárom, akiről Budapesten beszélni illik, akikről tehát éppen ennél fogva a legtöbben nem tudnak semmit. Nagyon ráér a közönségre, amit Lázár Béla a tizenháromról a maga elegáns, könnyű szavaival elmagyaráz. Mert az írásai is olyanok, mint a tettei. Nem sokat kerülgetik a kását, hanem kimondják, amit tudni-kell a tizenháromról. Világosan, jól kimondják. És mélyen tisztelt közönség, ez nem hiba. Sőt: érdem.

J. P.

IRODALOM.

Paul Fort.

— A költők királya. —

Mult hét óta már költőkirályuk is van a francziáknak, Paul Fort személyében. Ahogy ismerjük a temperamentumát, a költőfejedelem bizonyára nem hagyja el a trónusát, amelyet már hosszú évek óta a *Vachette* kávéházban foglal el, a koronája pedig ezután is az a vékony aranyász marad, amelyet a kávéházi ivlámpák fonnak a homlokára. Ebben a kávéházban, amely találkozója a modern francia irodalomnak, de egyben a magyaroknak is találkozója, láttam egyszer a költőt a tanítványai körében egy késő éjszakán. A pinczér egy fekete hajzatu urra mutatott. Férfias és mégis ideges arcot pillantottam meg, amelyre a fiatal irodalmárok — szakállas legénykéik, bambuszbottal és szürke czérna keztükben — bámuló szemmel néztek. A jelenet hűsége kedvéért s hogy meg ne téveszsem a fiatal magyar lírikusokat, meg kell jegyeznem, hogy nem volt a szájukban szalmaszál, nem szürcsöltek zöld és zavaros abszintet, csak rossz cigaretták álltak előttük és karcsu poharak, amelyekből néha ásványvizet ittak.

Ez a kávéházban trónoló költő lett az irodalom koronázatlan királya, *Verlaine*, *Mallarmé*, *Dierx* örököse. Hogyha szigorú mértékkel kellene igazat tenni, akkor az új költők gazdag választékából érdemesebbeket is ki tudnánk emelni, akik mélység és ujság tekintetében messzire felülmulják Paul Fort-t, de viszont el kell ismernünk, hogy a »költőkirályi« cím, amely náluk vagyont, hivatalos elismerést, népszerűséget pótol, senkit se illet meg jobban, mint őt, s nagyon megértjük, hogy a francziák a sok közül a külsőségeiben is forradalmi vers-libriste-et tüntetik ki ezzel a címmel, aki a vers pántjait szétrobbantva, prózában, végtelen hosszú, arányosan szép sorokban ír. Paul Fort férfias költő. Elmúlt az a kor, amidőn a líra a francziáknál édes és drága betegség volt. *Verlaine*, *Rimbaud*, *Samain*, *Signoret* meghalt. Paul Fort, bár a dekadensekkel együtt vívta meg irodalmi csatáit, »francia balladái«-ban új hangokat ütött meg, nyers és primitív hangokat, amelyek ódon tengerész-énekekre, a vén francia balladák egyszerűségére emlékeztetnek. »A sővény fölött édes a tenger, oly édes, mint egy gyerek keze. Jó lenne megcizírogatni. Az ég vidám, május van.« Ez a hangja. Nem komplikált, született egyszerű s tudatosan primitív lélek. A francia tisztaság ölt benne testet. Szereti a nagy tájakat, a harmatos szellőket, az erdőt, a rétet, a kék kristálypatakokat, a végtelen buzatáblákat. Belül viharzó, különösen karakterisztikus egyéniséget hiába keresünk nála. Ő már nyugodt, mint a hegy, bölcs és hideg, mint azok az

örök erők, amelyek körülötte zajlanak, de a bölcsesége és a hidegsége eleven, friss, az étellel s a közönyös természettel rokon. Sohase szomorú. Alig szenved. De nem érzéketlen, mint elődei s távoli rokonai, a parnasszisták, ezek a szívtelen és cikornyás dekorátorok. Okos, egyensúlyozott, tiszta, kellemes, gyengéd, elegáns, világos költő, mindazokkal az ére-nyekkel dicsekvő, amivel a francziák, s valószínűleg sehol se lehetne oly nagy, mint a »raison« és az »enthusiasmus« nemzeténél.

A balladákon kívül irt egy hosszú-hosszu költeményt a vallásos, riadozó, ravasz XI. Lajosról, egy modern époszt, amelyben a középkort éli vissza, új idegekkel, egy idegen embert fest, a saját vére színeivel, egy más világba hatol be, nagyon-nagyon közel.

»XI. Lajos magába szívja a harmatos szellőt, a széna illatát; — aztán a fehér uton poroszkál, fütttyent a pacsirtáknak a buzatáblák szélén, amelyek a déli ég alatt zizegnek; — a tövises ösvény mentébe ér, ahol a tengerparti ég teli levegője fehér inget szárít; aztán az édes kis XI. Lajos csendesen szunyókál, a kanczája álomba ringatja; — a kék erdő árnyán szunyókál az édes kis XI. Lajos (hallod a kakukot, kedves? — nem hallom, már alszom)...« A gyengédsége, a régiessége megható. Bármelyik lapján, még a pantheista festményekben, a rengeteg erdők, hegyek és rónák rajzában is találunk ilyen intimitásokat, dekoratív buzatáblákban egy virág nyílik, az egyszerűség buzavirága.

Egyik lehelletszerű versét, amely reá nézve talán a legjellemzőbb, megkísérlem ideírni, magyarul:

*Meghalt a lány, meghalt szegény, a szíve ölte meg talán,
A földbe temették szegényt, a földbe, egy nap hajnalán.
A földbe fektették szegényt, csipkéiben aludt a lány,
A földbe fektették szegényt, koporsóban aludt a lány.
Vidáman visszajöttek ők az ébredő nap hajnalán.
Daloltak, énekeltek ők: »Ej-haj szegény éj-haju lány.
Meghalt a lány, szegény-szegény, a szerelemtől halavány.
Aztán a rétre mentek ők, mint máskor, másnap hajnalán.*

Érzik-e, miért szeretik annyira a francziák ezt az egyszerű és tiszta költőt?

L—i.

☞ **Karinthy Frigyes novellái.** (*Esik a hó.*) Könnyebben és szívesebben irnánk most Carinthiról, aki sokkal nagyobb kedvvel mondta el, hogy »igy irtok ti«, mint ahogy mi most beszámolunk arról a könyvről, amelyben azt akarta megmutatni: hogyan ír ő. Mert ez nem sikerült neki. *Karinthy* Frigyesnek egyelőre még mindig csak sejtjük a talentumát abból az erőből, ami ebből a rossz novelláskönyvből sugárzik ki. Rossz novelláskönyv, nem gyenge, ne tessék félreérinteni: rossz. Hanem »Kraft« az van benne és átüt minden erőlködő modorosságon. Egy ember, aki tulokos ahhoz, hogy abból az egy látószögből nézze a dolgokat, ami a művésznek — nem tudok rá jobb szót — valami naivságot kölcsönöz. Ő egyszerre látja a dolgok mindkét oldalát, vagy inkább keresztül lát rajtuk, mint az üvegprizmán, s ez még groteszkebbé teszi az írásait. A humoristánál ez genialitásnak hatott, de itt kinosan elviselhetetlen. Azonkívül erőszakoltta és mesterkeltté is válik. Minduntalan kiérezzük a tendenciát, mindent csak azért is másképp mondani el, mint ahogy eddig szokásban volt. Az ujságot, a szenzációt elnyomja az erőlködés nyögése és a szuggesztív erőnek, aminek magával kellene ragadnia, egy hulláma sem ér el a szívünkig. És — bár paradoxonnak tetszik — mégsem mernénk azt mondani, hogy nem őszinte könyv. Őszinte a mesterkéltsége,

**Alkalmi ékszer-
árak kaphatók: SCHÖN GÉZA** *** idelglenes helyiségében ***
Budapest, Egyetem-u. 11. sz.

erőszakoltsága dacára is. Erős és rossz, homályos és tulokos, ott érezzük minden sora mögött az író és mégis... Micsoda karikatúrát tudna erről a könyvről Carinthe írni.

Pesti mesék. Fiatalkollégánk, *Hegedűs Gyula*, aki évekkel ezelőtt — az új irodalom bimbó-idején — egy merész és értékes novellakötettel vonta magára a választottak figyelmét és aki azóta néhány mesterien kerek, finom tollra valló elbeszélést írt, ezúttal budapesti könyvet ad ki, a budapesti kávéházról, a budapesti utcákról, a budapesti emberekről mond mesét. A könyv legnagyobb dicséretére mondjuk, hogy újságírói érzékkel van írva, anélkül hogy újságírás lenne. A zsurnaliszta gyűjtötte össze az anyagot, de az író látta meg és egy eleven, kedves, igen kellemes író írta meg. »Legujabb.« Igen, a legujabb szokásokról, emberekről, mizériákról olvasunk benne, de úgy ahogy a *dernier heure* eseményeit egy modern, izléses és gondolkodó ember látja, egy újságíró, aki nem a századnak, hanem a napnak, a percnek, sokszor a másodpercnek a hisztorikusa. *Hegedűs Gyula* riportjaiban fantázia, írói erő van, a stílusa meleg az élettől, a tintája folyékony és csillogó. Vannak könyvek, amelyeket el akarunk olvasni, de évekig felvágatlanul porosodnak az íróasztalunkon. *Hegedűs Gyula* könyve változatos apróságokból van összeállítva. Amikor kezünkbe vesszük, azt gondoljuk, hogy csak néhány rajzot böngészünk belőle, ez is elég lesz a könyv megismerésére. Mi a kritikája? Az, hogy elejétől végig elolvassuk. *Hegedűs Gyula* feltétlenül tud írni. Stílusa folyton beljebb csalogat, mi pedig elveszünk a mondatok között, megelégedünk magunkról és észre se vesszük, hogy máris minden intenzív érdeklődésünk az íróé, aki csak egy pesti pinczéről, egy villamos-jelenetről, egy utca, vagy egy budai ház lélektanáról beszél.

A belülvilág mécsé. (*Sik Sándor* költeményei.) Essünk túl a kellemetlen külsőségeken. *Sik Sándornak* még mindig küzdenie kell Rilke, Babits, vagy Kosztolányi ellen. Küzd is, ámbár hogy ez nem mindig sikerül neki s olykor kissé tulságosan ismerősen cseng a hangja. (És a szemében annyi titok fűzik, És annyi könny és annyi félelem. És olyan én, és olyan nagyon másik. — Vagy: Oly messziről néz rám az életem És én úgy nézem és úgy bámulom, mint egy bánatos, beteg arcot, Egy jégvirágos távol ablakon.) Mondom, ennyit a külsőségekről. És most hadd jöjjön a poéta, akinek teli lélekéből forró érzések szakadoznak föl. *Sik Sándor* a rajongás költője. A rajongás pátozsa önmagáért, — ez zeng, harsog, sokszor szinte megdöbent a verseiben. Pap, akinek hite aranyos pluviálét ölt magára, s mintha minden verse a mi kétkedésünkkel szembehelyezkedő bátor hitvallást tenne az Élet — miért nem csak az élet? — fonságos egyszerűségéről, tisztaságáról és fehér ragyogásáról. *Sik Sándor* hite föloldja a problémák csomóit, de mintha a lírikus emiatt szegényebb lenne, minden szavakban való duskálás ellenére is. Tűz, nap, szállani, hajnal, diadal, — ugy-e ezekből óda lehet csak, mindig óda. Hiába hull ezután a könyv, fojtó, izgalmas zokogás hiába lüktet fel olykor egy forróbb órában, ő a szenvedést is diadalnak hirdeti és megint csak a lendületés, de már nem egészen szokatlan refrén jön: a tűz, a nap és a hajnal. A pap sir, sóhajt, szeret és vágyakozik ezekben a versekben, nem egy pap, egyszerűen a pap. És ez a legnagyobb hibája a könyvnek.

HETI POSTA.

Ami tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése június végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre 20 kor.

Félévre 10 kor.

Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Julius. A verseket kiadjuk. Ami a reklamált kéziratokat illeti, úgy emlékezünk, mintha megsemmisítettük volna. A lap idővel megmutatja majd, hogy mi történt velük.

Kolozsvár. J. O. Nagyon affektált nótázás. Szinte a gyomrára megy az olvasónak.

Miskolcz. Még ezeket nem használhatjuk.

Nem közölhetők: Mályva. Esti mesék. Gyümölcsérés. Donna Klára.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

»Unio« élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet (ezelőtt Első Leánykiszárató Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. Alapítástól 1863-ban. F. év június havában 1,967.900 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,670.000 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosítási összegek fejében 150.864 K 66 f fizetett ki. 1912 január 1-től június 30-ig bezárólag 11,654.790 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 9,993.600 korona értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosítási összegek fejében a folyó évben 1,017.539 K 35 f és az intézet fennállása óta 19,496.422 K 51 f fizetett ki. Ezen intézet az élet- és gyermekbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és a legelőnyösebb feltételek mellett.

Budapest elragadóan szép hegyvidékére, a történelmi emlékekben bővelkedő *Visegrádra* és *környékére*, továbbá a természeti szépségekben gazdag *Aldunára*, a *világhírű Kazánszoros-Vaskapu* (Ada Kaleh-sziget) *tájékára*, *Európának e legnagyobb, legfelségesebb víziútjára* (s ezzel kapcsolatban *Herkulesfürdőre*) kellemes kirándulások tehetők a *Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság* személygőzösein. A budapest—visegrád—dömösi vonalon a nyári hónapokban naponként több gőzös közlekedik. E gőzösek a pesti oldalon az Eötvös-téri s a budai oldalon a Pálffy-téri kikötőből indulnak. Menettérti jegy ára Budapestről Visegrádra, Nagymarosra vagy Dömösre és vissza az I. osztályban 2 korona. A főváros közelében nyaralók előnyére mérsékelt áru jegyfüzetek adatnak ki. A zimony—orsovai vonalon (Kazánszoros—Vaskapu) a gőzösek hetenként háromszor és pedig lefelé minden vasárnap, kedd és pénteken, felfelé minden hétfő, csütörtök és szombaton közlekednek. Az utazás Zimonyig, Báziasig, vagy Orsováig vasúttal történik. Zimonyban és Orsován a hajóutazás előtti este már hajóba lehet szállani és az éjszakát ott tölteni. Ezen aldunai utazásra kombinált, a vasútra és hajóra 30 napig érvényes, mérsékelt menettérti jegyek szolgáltatnak ki Budapest keleti és nyugati pályaudvarokon. Az Aldunán modern termeszögözsök közlekednek, előzetesen is lefoglalható, külön kabinokkal, női termekkel, hálótermekkel (egyesek fürdőszobával is), villamos világítással, kitűnő hajóvendéglővel stb. Képes menetrendkönyvek, továbbá »A Duna« cz. hajózási kalauz a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság igazgatóságától díjmentesen kapható.

A Pozsonyi Kereskedelmi és Iparkamarától fenn-tartott nyilvános, három évfolyamu
Női Felső Kereskedelmi Iskola POZSONYBAN
Érettségi vizsgálat. Állásközvetítés. Internátus.
Értesítőt kívánatra küld: AZ IGAZGATÓSÁG.

NESTLÉ-FÉLE GYERMEKLI SZT

Próbadobozokat, valamint orvosi rőpiratot a gyermeknevelésről díjtalanul küld a
HENRI NESTLÉ
cég, Wien,
I., Biberstrasse 11.